

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Anmälningsplikt och handlingsutrymme

– En studie om förskolepersonals upplevelser och kunskap om orosanmälningar, tecken på att barn far illa och samverkan med socialtjänsten

Karin Ihse

Masteruppsats (SOAM21)

VT24

Handledare: Björn Johnson

Abstract

Author: Karin Ihse

Title: Mandatory Reporting and Discretion - A study on preschool staff's experiences and knowledge regarding reports of concern, signs of child maltreatment, and collaboration with social services.

Supervisor: Björn Johnson

Assessor: Roberto Scaramuzzino

This study investigates preschool staff's experiences with assessing the need for a report of concern, their knowledge of legislation and signs of child maltreatment, and their collaboration with social services. By examining these aspects, the study aims to identify obstacles and opportunities for improving collaboration between preschools and social services. Qualitative, semi-structured interviews were conducted with eight preschool staff from various municipalities in southern Sweden. The findings were analyzed using Michael Lipsky's theory of street-level bureaucracy, focusing on how staff discretion serves as a framework for their actions. The results reveal mixed experiences with social services. The respondents express frustration over the lack of feedback on investigation outcomes, which hampers their ability to support the child effectively. They seek more information on whether suspicions were justified and the nature of maltreatment identified to work with the child appropriately. The preschool staff express that they have insufficient knowledge of social services' work and require clearer guidelines to balance the best interests of the child with those of the guardians. There is also a desire for more knowledge about signs of child maltreatment, emphasizing the need for concrete understanding of these signs and when it is appropriate to make a report.

Key words: social services, pre-school, report of concern, child abuse, child maltreatment, mandatory reporting.

Förord

Jag vill tacka min handledare Björn Johnson som varit ett stöd under uppsatsen. Dina tips och råd har guidat mig längs vägen!

Jag vill också uttrycka min tacksamhet till mina vänner Sam och Petronella som stöttat mig genom hela processen. Er hjälp har varit ovärderlig! Slutligen vill jag tacka min mamma Linda Ihse som peppat och hjälpt mig hela vägen. Tack för att jag alltid kan räkna med dig mamma!

Karin Ihse

Lund, 2024

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar	7
2. Bakgrundskapitel	8
2.1 Barn och deras rättigheter	8
2.2 Förskolans uppdrag	9
2.3 När far ett barn illa?	10
3. Kunskapsläge	11
3.1 Kunskapssökning	12
3.2 Konsekvenser av att ett barn far illa i hemmet	12
3.3 Tidigare studier om orosanmälan i en svensk kontext	15
3.4 Tidigare studier om orosanmälan i utländsk kontext	17
3.5 Sammanfattning av kunskapsläget	19
4. Teori	20
4.1 Gräsrotsbyråkrater	20
4.2 Handlingsutrymme	23
4.3 Teorins relevans	24
5. Metod	25
5.1 Kunskapsansats	25
5.2 Den egna förförståelsen	26
5.3 Metodologiska överväganden och metodval	27
5.4 Intervjuns struktur	29
5.5 Urval av respondenter	30
5.6 Genomförande av intervjuer	31
5.7 Analys av data	33
5.8 Etiska överväganden	34
5.9 Metodens tillförlitlighet	36
6. Resultat och analys	38
6.1 Svårigheter och dilemman vid bedömning om en orosanmälan bör göras	38
6.1.1 Oro att barnet byter förskola	38
6.1.2 Erfarenhetens betydelse för anmälningsbenägenhet	41
6.2 Upplevd kunskap kring lagstiftning och tecken på att barn far illa	46
6.2.1 Att navigera mellan intressen och lagstiftning - en fråga om kunskap?	47
6.2.2 Tecken på att barn far illa	52
6.3 Samverkan med socialtjänst och konsekvenser därav	56
6.4 Önskemål inför framtiden	59
6.4.1 Förskolepersonalens önskemål gällande kunskapsutveckling	60

6.4.2 Hinder och möjligheter för framtidens samverkan	64
7. Diskussion	66
7.1 Avslutande diskussion	66
7.2 Metodens begränsningar	72
7.3 Framtida forskning	73
Referenser	75
Bilagor	81

1. Inledning

Förskolan är den plats barn spenderar stor del av sin vakna tid på och det gör att förskolepersonal har möjlighet att upptäcka barn och familjer som är i behov av stöd och hjälp från socialtjänsten. För att kunna uppmärksamma barn som är i behov av stöd och hjälp så tidigt och effektivt som möjligt är det en förutsättning att samverkan mellan socialtjänst och förskola fungerar väl. Definitionen av samverkan är medvetna målinriktade handlingar som utförs tillsammans med andra i en klart avgränsad grupp avseende ett definierat problem och syfte (Danermark 2003, s.15).

Enligt 14 kap 1 c § Socialtjänstlagen (SFS:2001:453) *bör* var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa anmäla detta till socialnämnden. Enligt 14 kap är vissa myndigheter och yrkesverksamma *skyldiga* att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Däribland räknas myndigheter vars verksamhet berör barn och unga såsom förskolor. Socialstyrelsen (2022a) skriver att när vårdnadshavare inte har möjlighet att ta sitt fullständiga ansvar för barn är det socialtjänsten som ska verka för att ge barn det stöd och hjälp barn behöver och har rätt till. För att socialtjänsten ska kunna hjälpa barn som far illa behöver detta uppmärksammas varför vissa myndigheter och verksamheter som kommer i kontakt med barn är skyldiga att genast anmäla misstanke om att barn far illa. Anmälan ska bestå av vilket barn oron gäller och den yrkesverksammas iakttagelser samt vad oron gäller. Vidare skriver Socialstyrelsen (2022a) att anmälaren inte måste vara säker på att barnet far illa utan det räcker att det finns en misstanke. Det är socialtjänsten som utreder om barnet är i behov av stöd och skydd. Att som yrkesverksam anmäla sin oro för ett barn är ett sätt att ta ansvar för barnet. Anmälningsskyldigheten kan ses som en viktig del av skyddet förskolor och skolor kan erbjuda (Gillian 1998, s.13). Förskolepersonal kan således betraktas som socialtjänstens förlängda arm som fångar in de barn som behöver hjälp och därför är förskolepersonalens uppfattningar, erfarenheter och svårigheter kring samverkan viktigt för att ta fasta på vad som fungerar och vad som behöver förbättras.

Socialstyrelsen (2022b, s. 54) gjorde en kartläggning av antal orosanmälningar år 2018 och år 2021 där det framkom att antalet anmälningar till landets socialtjänster har ökat med 27 procent under en treårsperiod (ibid). Forskarna spekulerar kring att en möjlig förklaring till ökningen kan vara att när barnkonventionen blev lag år 2020 arbetade många anmälningsskyldiga och andra anmälare med att uppmärksamma utsatta barn i verksamheten och att stärka kunskaperna om barns rättigheter. Andra möjliga förklaringar är rapportering i media och sociala medier, mer fokus på att tidigt uppmärksamma barn i riskzon och socialtjänstens digitalisering såsom e-tjänster (Socialstyrelsen 2022b, s. 8). År 2021 kom den största andelen anmälningar från polisen, hela 24 procent, följt av skola och hälso-, sjuk- och tandvård som stod för 17 procent vardera. Endast 2 procent av anmälningarna kom från förskola (Socialstyrelsen 2022b, s. 22). De yngre barnen, under sex år, har sällan kontakt med flera olika anmälningsskyldiga vilket innebär att ett stort ansvar att upptäcka barnen ligger på anmälningsskyldiga verksamheter som berör de yngre barnen. Det finns ett behov av att öka kännedomen om anmälningsskyldigheten samt att öka kunskaperna om att upptäcka tecken på att barn som far illa (Socialstyrelsen 2022, s. 47). Kartläggningen visar att socialtjänsten saknar anmälningar från förskola som specifikt handlar om omsorgsbrister, och att det finns ett behov att öka kunskapen om anmälningsskyldigheten gällande detta (Socialstyrelsen 2022b, s. 54).

Det finns därmed indikationer på att samverkan behöver förbättras och att förskolepersonal behöver mer kunskap om tecken på att barn far illa samt förfarandet vid en orosanmälan. Det finns en kunskapslucka i svensk kontext gällande förskolepersonals uppfattningar om samverkan med socialtjänst och vilken kunskap kring socialtjänstens arbete och tecken på att barn far illa som förskolepersonal har eller efterfrågar. Denna kunskapslucka kommer redovisas i ett senare avsnitt om kunskapsläget. Det finns en brist på forskning i en svensk kontext som pekar ut vad förskolepersonal behöver mer kunskap om vilket i denna uppsats ska undersökas. Baserat på lagstiftningens tydliga krav gällande anmälningsplikt, där det finns en distinktion mellan rätt och fel, utför jag en konstruktivistisk analys där fokus riktas mot hur förskolepersonal förhåller sig till dessa krav. Jag vill framhålla att min avsikt

inte är att problematisera själva orosanmälan, utan snarare att utforska hur förskolepersonalen uppfattar sitt handlingsutrymme i detta sammanhang. Fokus riktas också på de svårigheter och dilemman som kan uppstå i beslutsprocessen bakom orosanmälningar samt förskolepersonalens relation till och erfarenheter av samverkan med socialtjänsten.

Jag tar min utgångspunkt i orosanmälan som en institution – något fast etablerat och reglerat av lagstiftningen. Det jag granskar är personalens syn på orosanmälan. Förståelsen av orosanmälan ses som en konstant faktor i min analys, där jag strävar efter att få insikt i hur förskolepersonalen kontinuerligt förhåller sig till denna process. I en studie som denna är det svårt att undvika en normativ ansats eftersom lagstiftningen fungerar som norm för vad en korrekt bedömning är. Det är här den huvudsakliga problematiken uppstår – att det faktiskt finns ett rätt och ett fel agerande inom ramen för aktuell lagstiftning gällande orosanmälan. Det är rätt att anmäla vid minsta oro eftersom det är vad lagstiftningen anger även om det oavsett kan upplevas som ett dilemma för anmälaren att avgöra när en anmälan bör göras. Det är därför av vikt att ta reda på vad för kunskap om socialtjänstens arbete, orosanmälan och tecken på att barn far illa som förskolepersonal behöver för att använda sitt handlingsutrymme.

1.1 Syfte och frågeställningar

Studien syftar till att undersöka förskolepersonals upplevelser av vilka aspekter som väger in i bedömningen av om en orosanmälan bör göras, deras kunskap om lagstiftningen och tecken på att barn far illa samt deras upplevelse av samverkan med socialtjänsten i samband med orosanmälningar. Genom att analysera dessa aspekter av förskolepersonals erfarenheter strävar studien efter att identifiera eventuella hinder och möjligheter för att förbättra samverkan mellan förskola och socialtjänst.

För att uppnå studiens syfte används frågeställningarna:

1. Vilka aspekter väger in i bedömningen av om en orosanmälan ska göras enligt förskolepersonalens upplevelse?

2. Vilken kunskap kring lagstiftningen samt tecken på att barn far illa har och efterfrågar förskolepersonal?
3. Hur upplever förskolepersonal samverkan med socialtjänst i samband med en orosanmälan och vad får upplevelserna för konsekvenser för förskolepersonalens benägenhet att anmäla?

2. Bakgrundskapitel

I följande avsnitt presenteras barns rättigheter, förskolans uppdrag och vilka lagar, riktlinjer och styrdokument förskolan har att förhålla sig till. Slutligen ges information om vad det innebär när ett barn far illa. Syftet med detta bakgrundskapitel är att ge läsaren en inblick i hur arbetet på förskolan ser ut och vilka riktlinjer förskolan och dess personal ska följa. Förhoppningen är att öka läsarens förståelse för hur arbetet på förskolan går till samt vilka förutsättningar och skyldigheter förskolepersonal har för att verka för barns välbefinnande.

2.1 Barn och deras rättigheter

Begreppet *barn* syftar enligt 1 kap 2 § SoL på en människa i åldern 0-18 år. Även barnkonventionen, som är FN:s konvention för barns rättigheter, använder definitionen (Unicef 2022). I denna uppsats kommer begreppet barn framförallt härledas till förskolebarn i åldern 1-6 år.

Som tidigare nämnt *bör* personer som misstänker att ett barn far illa anmäla det till socialnämnden enligt 14 kap 1 c § SoL. Enligt 14 kap SoL är myndigheter och verksamheter som arbetar med barn, såsom förskolor, *skyldiga* att anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Lagen innebär att yrkesverksamma inom verksamheter som rör barn, exempelvis förskolor, har en lagstadgad skyldighet att anmäla vid misstanke om att barn far illa. Detta skiljer sig från allmänhetens skyldigheter, som endast bör anmäla. Lagstiftningen är därmed tvingande för yrkesverksamma men inte för allmänheten. Socialtjänsten ska verka för att ge barn stöd och hjälp som de behöver och har rätt till när vårdnadshavare inte har möjlighet att ta sitt fullständiga ansvar (Socialstyrelsen

2022). På grund av detta är 14 kap SoL av vikt för att kunna uppmärksamma barn i behov av hjälp (ibid.). Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i 14 kap 1 c § Socialtjänstlagen är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av stöd och skydd. Socialnämnden bör enligt 14 kap 1 a § erbjuda barnet, vårdnadshavaren och den som gjort anmälan enligt 1 § ett möte om det med hänsyn till barnets bästa är lämpligt. Socialnämnden får enligt 14 kap 1 b § informera den som gjort anmälan enligt 1 § om att utredning har inletts, inte har inletts eller redan pågår. Sådan information ska på begäran lämnas till anmälaren om det med hänsyn till omständigheterna inte är olämpligt att göra detta.

Förutom Socialtjänstlagen är barnkonventionen en bestämmelse som verkar för barns rättigheter. Barn har rätt till att växa upp under trygga förhållanden och deras rättigheter anges i barnkonventionen som inkorporerades i svensk lag 1:a januari 2020 (Unicef 2024). Konventionen är ett rättsligt bindande internationellt avtal som fastslår att barn är individer med egna rättigheter och ingens ägodel. I barnkonventionen finns 54 artiklar som är likvärdiga varandra och tillsammans utgör en helhet. Det finns dock fyra grundläggande principer som alltid ska beaktas när det handlar om frågor som rör barn. Dessa är artikel 2 *Alla barn har samma rättigheter och lika värde*, artikel 3 *Barnets bästa ska i första hand beaktas vid alla beslut som rör barn*, artikel 6 *Alla barn har rätt till liv och utveckling*, samt artikel 12 *Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad* (ibid.).

2.2 Förskolans uppdrag

När barnkonventionen inkorporerades i svensk lag påverkade det förskolans arbete även om det tidigare också fanns barnrättslagar (Gustafsson 2018, s.100-101). Artikel 19 kräver att staten vidtar åtgärder för att skydda barnet från alla former av våld, skada, övergrepp, vanvård, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i någon vuxens vård (Gustafsson 2018, s.101). Om en förälder exempelvis kommer påverkad vid hämtning av barnet är det enligt konventionen förskolans ansvar att ta hand om barnet och kontakta socialtjänst, vilket

visar hur inkorporeringen av barnkonventionen kan påverka förskolan (Gustafsson 2018, s.100-101). Barnkonventionen definierar barns rätt till skydd i artikel 19, medan SoL kapitel 14 fokuserar på anmälningsförfarandet. Inkorporeringen av barnkonventionen klargör således barns rättigheter och förskolepersonals skyldigheter.

Förutom barnkonventionen styrs förskolans arbete av läroplanen för förskolan, *Lpfö 18* (Skolverket 2018), samt Skollagen (SFS 2010:800). Skollagen fastställer att utbildningen i förskolan ska syfta till att barnen inhämtar och utvecklar kunskaper och värden, främjar deras utveckling och lärande samt skapar förutsättningar för en livslång lust att lära. En annan central uppgift för förskolan är att förmedla och förankra respekt för mänskliga rättigheter samt de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på (1 Kap 4 § Skollagen). Läroplanen *Lpfö18* är det styrdokument som alla kommunala och fristående förskolor ska följa. Läroplanens innehåll beslutas av riksdagen på uppdrag av regeringen och består av två delar vilka är förskolans *värdegrund och uppdrag* samt förskolans *mål och riktlinjer*, vilka tillsammans ska ses som en helhet. Läroplanen är ett underlag för att planera verksamheten med barnen vilken i praktiken främst handlar om att utveckla ett förhållningssätt som ska bygga på grundläggande demokratiska värderingar och genomsyra den pedagogiska vardagen i både undervisningen och i möten och aktiviteter (Skolverket 2018).

2.3 När far ett barn illa?

Socialstyrelsen (2014 s. 9) förklarar att ett barn fara illa när barnet till exempel i hemmet utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar, fysisk eller psykisk försummelse, har allvarliga relationsproblem i förhållande till sin familj eller ett självdestruktivt beteende. Socialstyrelsen (2014, s. 53) anger både fysiska och psykiska tecken att vara uppmärksam på för att upptäcka barn som far illa eller/och utsätts för omsorgssvikt, där symptomen kan vara desamma. Förskolebarn kan ha synliga fysiska skador, beteendeförändringar såsom utåtagerande eller passivitet, vara socialt omogna eller ha ett ansvarstagande som inte är adekvat för sin

ålder, ha dålig hygien, ha ovårdade kläder, vara försenade i språkutvecklingen samt ha dålig tillväxt eller hälsa. Reaktionen som nedstämdhet, ångest, sömnsvårigheter och psykosomatiska symtom är också vanliga (ibid.).

Vidare anger Socialstyrelsen (2014, s.54) att barn som utsätts för våld tenderar att försöka berätta för någon i sin omgivning och att det som vuxen i barnets omgivning är viktigt att visa öppenhet mot barnet och lyssna. Vidare bör personal vara uppmärksam på barnets frånvaro från förskolan då det kan bero på omsorgssvikt. Socialstyrelsen (2014, s.55) skriver att förskolebarn som bevittnat våld kan uppvisa symptom som magont eller huvudvärk och i barnets lek kan de återupprepa traumatiska händelser. Enligt Cinthio (2022, s. 68-69) är tecken på att förskolebarn är utsatta för hedersnormer att flickors kläder övervakas för att säkerställa att deras hud inte exponeras för mycket, att flickor kontrolleras av sina bröder på förskolan, att vårdnadshavare uppmanar dem att inte leka med barn av motsatt kön, samt att vårdnadshavare förbjuder lekar som bryter mot könsnormer.

3. Kunskapsläge

Följande kunskapsöversikt innefattar avsnitten; *konsekvenser av ett barn far illa, tidigare studier om orosanmälan i svensk kontext, tidigare studier om orosanmälan i utländsk kontext* samt *sammanfattning av kunskapsläge*.

Avsnittet om *konsekvenser av att ett barn far illa* presenteras för att läsaren ska få en inblick i vad som händer med dessa barn och om de inte får den hjälp de behöver. Genom att ta del av konsekvenserna är förhoppningen att läsaren får en ökad förståelse för vikten av att barn som far illa upptäcks så tidigt som möjligt och förskolepersonalens centrala roll i detta. Avsnittet om *tidigare studier om orosanmälan i svensk kontext* presenteras för att få en förståelse för den tidigare forskningen kring ämnet samt belysa den bristande omfattningen av forskning i svensk kontext. Avsnittet om *tidigare studier om orosanmälan i utländsk kontext* tas upp för att visa vad studier som berör orosanmälningar från förskole- och skolpersonal, samverkan mellan socialtjänst samt erfarenheter av tecken på att barn

far illa kommer fram till. Det faktum att studierna är genomförda utanför Sverige är något som tas i beaktning genom att ha en förståelse för att lagar och riktlinjer kan se något annorlunda ut. Det sista avsnittet *sammanfattning av kunskapsläge*, presenteras för att ge läsaren en inblick i kunskapsluckan jag med min studie ämnar bidra till att fylla.

3.1 Kunskapssökning

För att inhämta tidigare forskning har diverse material inhämtats och bearbetats. Databaserna LubSearch och Google Scholar har använts för att söka efter och välja lämpliga vetenskapliga artiklar. För att säkerställa den vetenskapliga kvaliteten på artiklarna har artiklar som är kollegialt granskade använts. Förutom vetenskapliga artiklar har böcker, institutioners hemsidor samt handböcker och rapporter från Socialstyrelsen bidragit till presentationen av kunskapsläget. Kriterier under sökprocessen var krav på den vetenskapliga kvaliteten, att de ligger nära uppsatsens ämne, att studierna bedrivits i både svensk och utländsk kontext samt att texterna varit relevanta för uppsatsens ämne. Avgränsningar som gjorts var att de valda texterna skulle innefatta verksamheter som rör barn, handla om att anmäla oro och/eller samverkan mellan verksamheter som rör barn och socialtjänst. Sökord på både engelska och svenska har använts, exempelvis socialtjänst, social services, förskola, pre-school, orosanmälan, report of concern, child abuse, child maltreatment, barn som far illa, anmälningsplikt och mandatory reporting. Sökorden har förekommit i olika kombinationer för att få fram så mycket material som möjligt. Tidigt i sökningsprocessen noterades det att sökord på svenska inte gav lika många sökresultat som sökorden på engelska och det var därför viktigt att arbeta fram engelska ord som gav rätt material. Vidare hämtades inspiration till engelska sökord från tidigare forskning och studentuppsatser.

3.2 Konsekvenser av att ett barn far illa i hemmet

Forskarna Almqvist, Norlén och Tingberg (2019, s.23-24) har författat boken *Barn, unga och trauma* i vilken de diskuterar diagnosen komplext posttraumatisk stressyndrom, som ingår i WHO:s diagnosmanual ICD-11, för att beskriva

konsekvenserna att upprepad utsatthet. När ett barn utsätts av en anknytningsperson blir det en särskilt försvårande omständighet. Neurobiologisk forskning visar att hjärnans utveckling påverkas negativt av höga stressnivåer under de första levnadsåren. För att beskriva de symptom som uppstår hos barn som har genomgått traumatiska upplevelser i sin uppväxtfamilj används diagnosen utvecklingstrauma som ingår i WHO:s diagnosmanual ICD-11 (ibid).

Wirtberg (2019, s.100) drev ett metodutvecklingsprojekt gällande samtalsstöd för institutionsplacerade ungdomar där hon i sin rapportserie refererar till McMasters modell som betonar viktiga föräldrafunktioner och att brister i föräldraförmågan anses vara en riskfaktor för barns utveckling. Horwath (2019, s.409) skriver i ett kapitel om att utreda barn som far illa att försummelse påverkar barn genom att barnets hälsa och utveckling skadas på lång sikt. Försummade barn riskerar enligt författarna att utveckla ångest, beteendeproblem och ätstörningar. Murphy och Rogers (2019, s. 259-300) förklarar i ett kapitel om vuxnas problematik att våld i hemmet kan vara psykiskt, fysiskt, sexuellt, finansiellt och känslomässigt. Att som vuxen bli utsatt för våld i hemmet påverkar föräldraförmågan och barn som bevittnar våldet är sällan enbart passiva vittnen. Att som barn bevittna våld i hemmet kan leda till trauma, depression, lågt självförtroende och ilska. Även om barn inte ser våldet påverkas de negativt (ibid.).

Sedan 1 juli 2021 är det enligt 4 kap § 3 Brottsbalken straffbart att låta barn bevittna bland annat våld, hot eller sexuella övergrepp mellan närstående. Anledningen till att det är straffbart är att det enligt forskning innebär en ökad risk för både psykisk och fysisk ohälsa hos barnet som bevittnar våldet. Att utsätta ett barn för att behöva bevittna våld är ett så kallat barnfridsbrott. ”Bevittna” i det här sammanhanget innefattar att barnet ser eller hör våldet mellan de närstående (Mårtensson 2022).

Eriksson (2018, s.171-172) skriver att om barn ser, hör eller upplever våld mot en omsorgsperson faller det inom ramen för psykisk barnmisshandel. Även Almqvist, Norlén och Tingberg (2019, s.92-93) betonar att barnmisshandel innefattar att

bevittna våld i hemmet och kan betraktas som psykisk misshandel vilket kan leda till svåra konsekvenser både kortsiktigt och långsiktigt. Almqvist, Norlén och Tingberg (2019, s. 121-122) förklarar hur barn som lever i våldsamma hem utan att faktiskt se våldet påverkas. Författarna skriver att barnet tar skada då det kan känna av den våldsutsatta förälderns rädsla eller själv kan känna att våldet när som helst kan uppstå. Att leva med sådan oro resulterar i en konstant förhöjd stressnivå vilket innebär hög risk för negativa effekter på barnets hälsa och utveckling (ibid.). Förälderns hälsotillstånd är också något som kan påverka barnet. Wrangsjö och Wirtberg (2019, s.99) förklarar i sin bok om familj och föräldraroller att föräldrars psykiska ohälsa påverkar barn. Att behöva bevittna ett depressivt beteende med suicidala inslag och den omsorgsbrist som eventuellt medföljer psykisk ohälsa kan vara traumatiserande för barn. Vidare menar Wrangsjö och Wirtberg (2019, s.99) att när föräldern lider av psykisk ohälsa blir andra vuxnas förmåga vad gäller skydd och tröst extra viktig. Murphy och Rogers (2019, s. 256-257) skriver att karaktären och omfattningen av den psykiska ohälsan spelar in i hur föräldraförmågan påverkas. Betydelsen och orsakerna till psykisk ohälsa varierar, och det är viktigt att anta ett barnperspektiv, det vill säga vad den vuxna anser är det bästa för barnet, för att förstå hur den psykiska ohälsan hos föräldern faktiskt yttrar sig och påverkar barnet. När föräldrar lider av psykisk ohälsa kan deras interaktioner med barnet bli oförutsägbara och frånvarande på grund av de symptom som följer med deras egen psykiska hälsa (ibid.). Murphy och Rogers (2019, s. 253) förklarar att en förälder som har ett alkoholmissbruk riskerar att förlora delar av sin föräldraförmåga till följd av att hjärnan påverkas vilket resulterar i att fysisk och emotionell tillgänglighet försvinner. Föräldraskapet kan då bli oberäkneligt vilket leder till en otrygg anknytning, det vill säga en anknytning som präglas av osäkerhet på grund av inkonsekvent agerande från den primära anknytningspersonen. Di Folco et al (2017, s.722) förklarar i sin vetenskapliga artikel att en otrygg anknytning är problematiskt eftersom anknytning är något som främjar färdigheter hos barnet.

3.3 Tidigare studier om orosanmälan i en svensk kontext

I detta avsnitt presenteras studier som genomförts inom ramen för en svensk kontext. Att specifikt utgå från studier i en svensk kontext är viktigt för förståelsen av uppsatsens analys. Alla länder har olika lagstiftning, riktlinjer och styrdokument, som alla är tongivande. Men att undersöka hur det ser ut i just Sverige är viktigt eftersom det är den svenska lagstiftningen och de svenska riktlinjerna som skapar handlingsutrymme för förskolepersonalen i denna studie.

Markström och Münger (2017) undersöker i en svensk kontext förskolepersonal och skolpersonals erfarenheter och strategier när de beslutar att göra eller inte göra en orosanmälan till socialtjänsten när de misstänker eller vet att ett barn har bevittnat våld i hemmet. I studien används kvalitativa metoder, såsom fokusgrupper och individuella intervjuer, för att samla in data (Markström & Münger 2017, s.4). Totalt deltog 11 fokusgrupper och 7 individuella intervjuer med professionella från 10 förskolor och 24 skolor i Sverige (ibid.). Artikelförfattarna identifierar en tveksamhet hos yrkesverksamma gällande att rapportera till socialtjänsten till följd av att de ofta saknar förtroende för socialtjänsten som institution eftersom de anser att de inte får tillräckligt med eller rätt information (Markström & Münger, 2017, s.11). De yrkesverksamma anser att de inte får stöd angående hur de ska agera i skolan, och de misstror socialtjänstens förmåga att stödja barnet och familjen (ibid.). Utifrån denna artikel går det att konstatera att den bristande samverkan mellan socialtjänsten och förskola bidrar till sämre förutsättningar för att tillgodose barns bästa. Att förskolepersonal saknar tillräckligt förtroende för socialtjänsten är då bekymmersamt eftersom förskolepersonals identifiering av barn som far illa och rapporteringen till socialtjänsten är avgörande för att kunna hjälpa barn i ett så tidigt skede som möjligt.

Enell och Denvall (2018) undersöker möjligheter och hinder för samverkan mellan förskola, skola, barnhälsovård och socialtjänst för att förebygga problem hos barn och deras föräldrar utifrån forskningsprojektet "Barnens bästa i Braås" i Växjö kommun mellan 2013 och 2015. Totalt intervjuades 35 personer från olika områden: arbete och välfärd (12 personer), utbildningsförvaltningen (21 personer), barnhälsovården (1

person) och en förälder (Enell & Denvall 2018, s.20). Studien kom fram till att projektet lyckades bidra med ökad kompetens och trygghet för pedagoger i förskolan i att bemöta barn och föräldrar (Enell och Denvall 2018, s.52). Vidare uppgav förskolepersonal att de känt sig tryggare i att kontakta och göra anmälningar till socialtjänsten (ibid). Studien kan användas för att påvisa hur viktig en välfungerande samverkan mellan socialtjänst och förskola är för att kunna hjälpa barn som far illa. Författarna tar även fasta på hur kommunikation och information mellan socialtjänst och förskola är en förutsättning för att identifiera och hjälpa barn som far illa.

Malmö stad (2024) har gjort en fördjupad granskning av arbetsmarknads- och socialnämndens verksamhet samt förskolenämndens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck i Malmö. Granskningen inkluderade 23 intervjuade personer från centrala funktioner inom arbetsmarknads- och socialnämnden samt förskolenämnden (Malmö stad 2024, s.10-11). Dessutom granskades 14 orosanmälningar relaterade till barn i åldern 0–12 år för att undersöka hur socialtjänsten hanterade dem (ibid.). Syftet var att undersöka huruvida nämndernas arbete var ändamålsenligt för att uppmärksamma de barn som lever under hedersrelaterat våld och förtryck samt om samverkan mellan arbetsmarknads- och socialnämnden och förskolenämnden är ändamålsenlig inom granskningsområdet (Malmö stad 2024, s.4). Av granskningsrapporten framkom att varken arbetsmarknads- och socialnämnden eller förskolenämnden effektivt hanterar hedersrelaterat våld och förtryck. Dessutom är samverkan mellan nämnderna inte tillräckligt ändamålsenlig (ibid.). Förskolenämnden brister i att säkerställa att personalen i förskolan uppmärksammar hedersrelaterat våld och förtryck enligt läroplanen (Malmö stad 2024, s.5). Granskningen visar att förskolorna endast i liten omfattning gör orosanmälningar utifrån socialtjänstlagen och att det är en mycket liten del av dessa som gäller hedersproblematik (ibid.). Förskoleförvaltningen erkänner brister både i arbetet med barnen och i samarbetet med vårdnadshavarna gällande hedersproblematik (Malmö stad 2024, s. 5-6). Personal och ledning upplever svårigheter att hantera oro för hedersrelaterade frågor vid möten med vårdnadshavare på grund av rädsla för att skada relationen till vårdnadshavare, normalisering av hedersförtrycket, oro för

konsekvenser för barnet eller förskolan, samt hot från vårdnadshavare och deras anhöriga (ibid.). Denna granskning visar på att det finns ett behov av att förstå både hur samverkan mellan de olika nämnderna kan förbättras samt behovet av att förstå vilken kunskap förskolepersonal har och efterfrågar om tecken på att barn far illa.

Svärd (2017, s.342) skriver i sin artikel om de organisatoriska och professionella förhållandena på fyra svenska barnsjukhus gällande processen för orosanmälan. Studien är kvantitativ och fokuserar särskilt på kunskap om risker för barn, lagstiftningens ramverk och uppfattningar om organisatoriskt stöd samt utforskar skillnader mellan sjukhusen och de olika yrkesgrupperna (ibid.). Totalt intervjuades 295 personer vilka inkluderade 72 läkare, 119 sjuksköterskor, 70 undersköterskor och 34 sjukhuskuratorer (Svärd 2017, s. 345). Studien visade att yrkesgrupperna hade olika nivåer av kunskap och medvetenhet om sin anmälningsplikt, där sjuksköterskor och vårdbiträden visade en lägre medvetenhetsnivå än läkare och sjukhusens socialarbetare (Svärd 2017, s.351-352). Med studien som bakgrund yrkar författaren på att alla de aktuella yrkesgrupperna bör ha lika tillgång till utbildning gällande bedömnings- och anmälningsprocessen (ibid.). Trots att studien undersöker sjukhuspersonal är den relevant för min studie om förskolepersonal eftersom de båda yrkeskategorierna arbetar under liknande anmälningsplikt och ska vara uppmärksamma på tecken som indikerar att barn far illa.

3.4 Tidigare studier om orosanmälan i utländsk kontext

Följande studier är relevanta för uppsatsen eftersom de berör orosanmälningar från förskole- och skolpersonal, samverkan med socialtjänst samt erfarenheter av tecken på att barn far illa. Dock ska det faktum att studierna genomförts utanför Sverige tas i beaktande eftersom lagar och riktlinjer gällande orosanmälningar skiljer sig utanför Sverige. Studierna kan således inte bidra till förståelse för svensk förskolepersonals erfarenhet och uppfattningar men de kan bidra med kunskap om vikten av en fungerande samverkan mellan förskola och sociala myndigheter samt betydelsen av kunskap om tecken på att barn far illa. Att samtliga länder förutom USA har ratificerat barnkonventionen gör att det är relevant att ta upp studier som genomförts i

andra länder än Sverige då barnkonventionen skapar gemensamma riktlinjer för hur barns rättigheter ska beaktas (Unicef 2024). Studier som genomförs i en amerikansk kontext är av intresse även om USA inte ratificerat barnkonventionen eftersom landet har en egen barnskyddslagstiftning att följa (Child Welfare Information Gateway, 2019). De artiklar som tas upp i detta avsnitt publicerades för ett antal år sedan vilket bör tas i beaktning. Studiernas relevans och bidrag till kunskapsläget är dock av så pass stor vikt att de ändå presenteras.

Kenny (2001) undersöker amerikanska lärares kunskap om orosanmälan genom att intervjua lärare angående deras kunskap om lagar och procedurer gällande barnmisshandel. 197 lärare intervjuades från en mångkulturell stad (Kenny 2001, s.84). Majoriteten var kvinnor (80%) med varierande etnisk bakgrund och utbildningsnivå. Majoriteten av respondenterna undervisade i sjätte till åttonde klass, följt av förskola till femte klass, och lägst andel i gymnasiet (ibid.). Av studien framkommer att majoriteten av de intervjuade lärarna uppger att de får otillräcklig utbildning om tecken, symptom och rapporteringsförfaranden vid barnmisshandel samt att det finns en efterfrågan på mer utbildning för lärare gällande rapportering av barnmisshandel (Kenny 2001, s.88). Av artikeln att döma finns det en efterfrågan från lärare av mer kunskap gällande orosanmälningar men vilken typ av kunskap som efterfrågas framgår inte. Studien är relevant, trots att USA inte ratificerat barnkonventionen, då den undersöker lärares erfarenhet av orosanmälan och kunskap om tecken på att barn far illa.

Haj-Yahia och Attar-Schwartz (2008, s.380) redovisar i sin artikel en studie om orosanmälningar, utförd bland 225 palestinska förskollärare från fyra områden i Israel. Deras ålder varierade från 19 till 63 år med en yrkeserfarenhet mellan 1 och 35 år. De hade olika utbildningsnivåer, från gymnasienivå till magisterexamen (ibid). Resultatet visade att medvetenhet om regler för orosanmälningar och kännedom om tecken och riskfaktorer för barnmisshandel påverkar viljan att rapportera till socialtjänst och polis (Haj-Yahia & Attar-Schwartz (2008, s.386-387). Således visar

artikeln att kunskap kring orosanmälningar och tecken på att barn far illa är avgörande.

Goldman (2007) undersöker australiensiska grundskollärostudenters kunskap om tecken på sexuellt utnyttjande av barn och förmågan att göra en orosanmälan baserat på den kunskapen. 81 studenter på sista terminen av grundskolläroutbildningen deltog genom att besvara en enkät (Goldman, 2007, s. 373). Studien visar att det finns ett behov av att hjälpa grundskollärare att reagera mer effektivt på sexuella övergrepp mot barn och kunskap om processen vid en orosanmälan (Goldman, 2007, s. 379). Artikeln visar att grundskollärare är i behov av kunskap om tecken på att barn far illa och om att göra orosanmälan. Vad denna kunskap bör bestå av framgår inte. McInnes (2002) skriver i sin artikel att australiensisk skolpersonal som hanterar anmälningsplikt av barnmisshandel upplever en brist på information om barnmisshandel, brist på kunskap om anmälningsskyldighet och procedurer, brist på förtroende för utfallet för barn efter anmälan samt brist på stöd vid hantering av trauma vilket skapar problemen för anmälningsskyldiga personer inom skolmiljön (ibid.). Artikeln visar att brist på information om orosanmälningar och tecken på att barn far illa påverkar i vilken utsträckning skolpersonal, såsom förskollärare, gör orosanmälningar. Därför är det av vikt att ta fasta på vilken typ av kunskap skolpersonal efterfrågar.

3.5 Sammanfattning av kunskapsläget

Det finns forskning och rapporter som visar att samverkan behöver förstärkas och att personal i förskolan behöver mer kunskap om tecken på att barn far illa samt förfarandet av en orosanmälan. Det saknas dock forskning i en svensk kontext som pekar ut vad förskolepersonal behöver mer kunskap om. Forskningen om förskolepersonalens uppfattning om att göra orosanmälningar i en svensk kontext är begränsad. Utöver den forskning som refererats ovan finns en del studentuppsatser om samverkan mellan förskola och socialtjänst, förskolepersonals kunskap om tecken på att barn far illa samt förskolepersonals erfarenheter av och uppfattningar om sin anmälningsplikt och att göra orosanmälningar. Det stora antalet studentuppsatser

tyder på att det finns ett intresse av förstå förskolepersonals uppfattningar om att göra orosanmälan och deras kunskap om tecken på att barn far illa.

4. Teori

Teorin som valts för analysen är Michael Lipskys (2010) teori om gräsrotsbyråkrati och handlingsutrymme. Inledningsvis presenteras gräsrotsbyråkrati följt av ett avsnitt om handlingsutrymme och slutligen presenteras teorins relevans för studien. När teorin appliceras på datamaterialet i studien likställs förskolepersonalen med gräsrotsbyråkraterna medan barnen och vårdnadshavarna jämförs med klienterna. En aspekt att beakta är att Lipskys teori om gräsrotsbyråkrati och handlingsutrymme i hög grad kan appliceras på beslutsprocessen kring om en orosanmälan ska göras eller inte. I den fasen är det tydligt att förskolepersonalen har ett visst handlingsutrymme och möjlighet att använda sitt professionella omdöme för att bedöma situationen, vilket är en central del av Lipskys teori.

Dock, när fokus skiftar till tiden efter anmälan, kan det handlingsutrymme som personalen tidigare hade begränsas av den rättsliga processen och socialtjänstens agerande. Efter anmälan övergår ofta ansvaret till socialtjänsten och förskolepersonalen kan uppleva att deras möjlighet att påverka situationen minskar. Utifrån Lipskys teori kan det innebära att handlingsutrymmet för personalen kan förändras efter att anmälan har gjorts.

4.1 Gräsrotsbyråkrater

Michael Lipsky (2010) formulerade 1980 teorin om *street level bureaucracy* översatt *gräsrotsbyråkrati*; tjänstemän som arbetar direkt med medborgarna på gräsrotsnivå inom offentliga tjänster, såsom förskolepersonal och socialarbetare. Det är vanligt att gräsrotsbyråkrater arbetar under sådana förhållanden där förväntade mål tenderar att vara vaga, motsägelsefulla eller tvetydiga, exempel på sådana arbeten är polis, socialtjänst och skola (Lipsky 2010, s.27). Bristande resurser på gräsrotsnivå samt brist på väsentlig information kan ha en påverkan på gräsrotsbyråkraters förmåga att

utföra sina uppgifter på rätt sätt i förhållande till klienter (Lipsky 2010, s.29-30). Många gräsrotsbyråkrater är tungt belastade med pappersarbete vilket påverkar när viktiga och snabba beslut ska tas (Lipsky 2010, s.35). Enligt Läroplanen för förskolan, *Lpfö18* (Skolverket 2018), ställs krav på dokumentation, systematiskt kvalitetsarbete, utvecklingsarbete, lärarloggar för arbetet med barnen samt dokumentation och information via digitala dokumentationsverktyg som ska tillhandahållas vårdnadshavare, krav som genererar pappersarbete.

Lipsky (2010, s.40-41) diskuterar vikten av tydliga riktlinjer och förklarar att ju tydligare mål och ju mer utvecklade prestationsmätt desto bättre. Om de anställda i en byråkrati får för lite feedback och om målen är otydliga blir gräsrotsbyråkraterna utelämnade. Lipsky identifierar att målkonflikter i gräsrotsorganisationer vanligtvis har tre källor: *Client-centered goals conflict with social engineering goals* (översättning: klientfokuserade mål står i konflikt med samhällspolitiska mål), *Client-centered goals conflict with organization-centered goals* (översättning: klientfokuserade mål står i konflikt med organisationsfokuserade mål samt *Goals conflict because street-level bureaucrats' role expectations are communicated generally through multiple conflicting reference groups* vilket handlar om att mål står i konflikt med förväntningarna från olika grupper som finns runt gräsrotsbyråkratens yrkesroll. (ibid.)

Ett exempel där klientfokuserade mål står i konflikt med samhällspolitiska mål är när önskan om ett bra samarbete med klienten (klientfokuserat mål) är det som styr hur gräsrotsbyråkraten går till väga och mindre hänsyn tas till samhällspolitiska mål (Lipsky 2010, s.43). Samhällspolitiska mål är de bredare målen på samhällsnivå som styrs av politik och genomförs av offentliga myndigheter. Exempel på samhällspolitiska mål är att minska fattigdom, förbättra utbildning, främja hälsa och öka jämlikheten (ibid.). I enlighet med samhällspolitiska mål kräver lagstiftningen att förskolepersonalen orosanmäler vid misstanke om att ett barn far illa, för att skydda barnets säkerhet och främja barnets välbefinnande, något som är ett mål på samhällsnivå. Orosanmälan är således ett viktigt policyinstrument för att uppnå de

bredare samhällspolitiska målen. Ett klientfokuserat mål kan å andra sidan vara att förskolepersonalen prioriterar barnets individuella behov och relationen till barnet och deras familj. I vissa fall kan förskolepersonal anse att en orosanmälan skadar barnet genom att förtroendet mellan barnet och förskolepersonalen samt förtroendet mellan vårdnadshavarna och förskolepersonalen tar skada. För förskolepersonal kan således konflikt mellan samhällspolitiska mål (göra orosanmälan) och klientfokuserat mål (ta hänsyn till barnet och vårdnadshavarna) uppstå när de försöker balansera barnets bästa med att upprätthålla positiva relationer med vårdnadshavarna.

Exempel på när klientfokuserade står i konflikt med organisationsfokuserade mål är att gräsrotsbyråkratens förmåga att behandla den enskilde som en individ hamnar i konflikt med organisationens mål att snabbt fatta beslut och använda resurserna effektivt (Lipsky 2010, s.44-45). För att hantera denna konflikt kan förskolepersonal behöva balansera sina klientfokuserade mål, att skydda barnets välbefinnande, med organisationsfokuserade mål, det vill säga effektiv resursanvändning. Det kan innebära att prioritera barnets behov av säkerhet och välbefinnande över organisatoriska mål, såsom krav på undervisning och dokumentation enligt läroplanen.

Lipsky (2010, s.45) förklarar hur mål krockar med rollförväntningar där han menar att rollförväntningar på gräsrotsbyråkrater främst kommer från tre håll: publika förväntningar, andra professionella samt referensgrupper. Lipsky (2010, s. 46) menar att det huvudsakligen finns tre sätt som gräsrotsbyråkraternas rollförväntningar får konsekvenser för målkonflikter och tvetydighet i mål. Det första är att allmänheten ofta har förväntningar på vad en gräsrotsbyråkrat främst bör göra. Dock är dessa förväntningar ofta diffusa och varierar mellan olika grupper vilket leder till rollkonflikter. Ju starkare förväntningarna är desto lättare är det för gräsrotsorganisationer att följa dem. Heterogena förväntningar leder till målkonflikter (ibid.). Det andra sättet är att andra yrkesverksamma, såsom kollegor, har en betydande roll för att etablera rollförväntningar. Ofta är peer support, det vill säga stöd från kollegor, grundläggande för gräsrotsbyråkratens moral. Gräsrotsbyråkrater

behöver ofta gå emot sina egna personliga åsikter vilket gör andra professionella viktiga (Lipsky 2010, s. 47). Det tredje sättet handlar om vilken roll klienter spelar i gräsrotsbyråkraters arbete. Klienter, det vill säga de personer eller grupper som tar emot tjänster eller stöd från gräsrotsbyråkrater, är inte den primära referensgruppen för dessa byråkrater. Istället är det vanligt att allmänheten och andra professionella aktörer, såsom kollegor eller överordnade, har en större påverkan på hur gräsrotsbyråkraten uppfattar sin roll och utför sitt arbete (Lipsky 2010, s. 47-48).

4.2 Handlingsutrymme

Förutom gräsrotsbyråkrati utvecklade Lipsky (2010, s.60-61) begreppet *handlingsutrymme*. Gräsrotsbyråkrater är ansvariga för att fördela förmåner och sanktioner, vilket innebär att deras beslut och åtgärder har en direkt inverkan på klientens välbefinnande. Kvaliteten på de statliga tjänsterna som levereras till medborgarna är således beroende av gräsrotsbyråkraterns arbete. Gräsrotsbyråkraterns möjlighet att fördela förmåner och sanktioner påverkas av dennes handlingsutrymme, vilket är beroende av aktuella lagar och riktlinjer. Bedömningen och kategoriseringen av klienten sker genom en förhandling mellan klienten och gräsrotsbyråkraten där lagar och riktlinjer är avgörande (ibid).

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008, s. 16-17) skriver att med gräsrotsbyråkraten följer ett handlingsutrymme bestående av ramar uppsatta av organisationen som den yrkesutövande representerar. Exempel på ramar är politiska riktlinjer, eller som i förskolepersonalens fall, riktlinjer om att agera utifrån barnets bästa (ibid). Professionellas tolkningar, rutiner och traditioner, interaktionen mellan den professionella och klienten samt den professionelles personliga förhållanden och erfarenheter är faktorer som påverkar handlingsutrymmet (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 16-17). De bör vara flexibla och anpassningsbara i möten med klienter för att säkerställa att klientens rättigheter tillvaratas vid beslut, samtidigt som beslutsfattandet bör präglas av rättvisa och likabehandling (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 54). I relation till förskolepersonals arbete handlar det alltså om att balansera organisationens ramar och policyer med flexibilitet och

anpassningsförmåga för att möta barnens individuella behov på ett rättvist sätt. Det handlar också om att skapa och upprätthålla en positiv interaktion med både barnen och deras vårdnadshavare för att främja barnens välbefinnande och utveckling. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008, s. 72) refererar till gräsrotsbyråkrater och använder socialarbetare som exempel. De skriver att organisationens strukturer och ramar påverkar hur interaktionen med klienten formuleras, men samtidigt har socialarbetaren en grad av handlingsutrymme som gör det möjligt att medvetet använda den makt som hen besitter i interaktionen (ibid.). Även om gräsrotsbyråkraten är bunden till lagar och riktlinjer har denne möjlighet att själv bestämma hur mötet med den enskilda klienten ska se ut, detta genom värderingar, handlingsstilar och personliga preferenser, så länge det ligger inom de redan formulerade ramarna (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 84).

4.3 Teorins relevans

Genom att använda Lipskys teori om gräsrotsbyråkrati undersöks hur förskolepersonal upplever samverkan med socialtjänsten i samband med en orosanmälan och efter att anmälan har gjorts. Lipskys teori är användbar för att visa på utmaningar och svårigheter vid osäkra och komplexa situationer utan tydliga riktlinjer och resurser. Genom att använda Lipskys teori om handlingsutrymme undersöks hur förskolepersonalens handlingsutrymme påverkar deras förmåga att agera för barns bästa och att samarbeta med socialtjänsten, samt vilka faktorer som påverkar förskolepersonalens handlingsutrymme, såsom organisatoriska policyer, resursbegränsningar, professionella normer och värderingar. Lipsky refererar inte till just förskolepersonal men nämner vid tillfällena skolpersonal vilket gör att den kan anses vara relevant för studien. Både skolpersonal och förskolepersonal följer Skollagen och tillhör samma grupp anmälningsskyldiga yrkesverksamma som anges i socialtjänstlagen vilket gör att de följer liknande riktlinjer. Vidare tillhör det förskolepersonals arbete att genomföra tvingande beslut gentemot föräldrar för att kunna skydda barnen.

5. Metod

I följande kapitel presenteras uppsatsens kunskapsansats, den egna förståelsen, metodologiska överväganden, intervjuens struktur, urval av respondenter, genomförande av intervjuer, analys av data, etiska överväganden samt metodens tillförlitlighet.

5.1 Kunskapsansats

Forskarens roll i en studie är en påverkande faktor eftersom forskaren har sin egen uppfattning om vetenskapsteori, däribland uppfattningar om epistemologi, hur vi får kunskap, även om dessa inte alltid är medvetandegjorda för forskaren själv. Det kan vara fördelaktigt att presentera vilka de egna uppfattningarna är då det påverkar forskarens perspektiv på verkligheten och kunskap (Bryman 2018, s. 455). Denna uppsats har en socialkonstruktivistisk ansats som utgångspunkt. Det socialkonstruktivistiska perspektivet fokuserar på att konstruktioner skapas socialt, det vill säga att förståelsen av verkligheten är skapad av människors gemensamma tolkning och överenskommelse om den (Sohlberg & Sohlberg 2019, s. 316-317). Även forskaren är en del i konstruktionen vilket gör att forskarens egna tolkningar och antaganden kan påverka tolkningen av resultatet. Dessa konstruktioner kan skapas till följd av de teorier och begrepp som forskaren använder vilket gör att forskaren själv blir en konstruktör av kunskap (Sohlberg & Sohlberg 2019, s. 313-314). Hacking (2000, s. 60) menar att sociala konstruktioner kan relateras till en historisk process och att det därför är viktigt att hela tiden placera sociala konstruktioner i sin kontext för att fullt ut kunna förstå dem. Berger och Luckmann (1967, s.1) menar att verkligheten är ett fenomen som existerar oberoende av oss och att vi därför aldrig kan bortse från verkligheten, det vill säga att finns det en objektiv verklighet som existerar oberoende av våra tolkningar. Att studien har en socialkonstruktivistisk utgångspunkt innebär därmed inte att lagstiftningen i detta sammanhang ska ses som en förhandlingsbar konstruktion utan snarare syftar studien till att undersöka hur lagens krav konstrueras till handlingsalternativ och hur dessa diskuteras av förskolepersonal. Om synen på lagstiftningen var att även denna var en social konstruktion hade studiens syfte undergrävt av relativism, det vill säga att den

kunskap som genereras inte haft någon tyngd om allt ses som en social konstruktion. Jag har för avsikt att finna ett resultat som kan användas i verkligheten, att ta fasta på förskolepersonals kunskapsbehov och sedan ha möjlighet att använda resultatet i praktiken.

5.2 Den egna förförståelsen

Ett sätt att behandla den egna förståelsen och sin egna del i forskningsprocessen kan göras utifrån reflexiv pragmatism som betonar att forskaren är en del av den sociala värld som studeras vilket kräver erkännande, självundersökning och utredning av samspelet mellan forskare och det som beforskas (Alvesson 2011, s. 120). Att göra en förutsättningslös tolkning av ett fenomen är orimligt då vi alltid har en förförståelse för det vi tolkar (Ödman 2007, s.26). Min förförståelse av förskollärares uppfattningar kring orosanmälan och tecken på att barn far illa påverkas av det faktum att jag själv varit yrkesverksam inom förskola i många år. Det gör att jag i egenskap av förskolepersonal redan har en grundtanke om hur förskolepersonal tänker. Vidare har jag en förförståelse av fenomenet eftersom jag är utbildad socionom vilket innebär att jag har förvärvat kunskap om samverkan mellan socialtjänst och förskola. Slutligen är fenomenet något som intresserar mig vilket har lett till att jag läst på om samverkan mellan socialtjänst och förskola och om tecken på att barn far illa.

En fördel med att ha en viss förståelse om fenomenet sedan innan är att forskaren har möjlighet att identifiera eventuella kunskapsluckor och obesvarade frågor (Bryman 2018, s. 23-24). En nackdel med att redan innan ha viss kännedom om fenomenet är att forskarens egen utbildning och värderingar kan påverka vilket forskningsområde som väljs och hur det valda fenomenet studeras vilket i sin tur kan leda till att forskaren gör metodologiska och forskningsmässiga val baserade på egna preferenser (Bryman 2018 s. 26-27). För att inte låta min förförståelse påverka min studie negativt har jag försökt vara medveten om mina begränsningar och arbeta aktivt med att ha ett öppet sinne för att minimera risken att jag färgar studien. Under arbetsprocessen har jag bett andra studenter och min handledare kritiskt granska

texten och de slutsatser som dragits. Utomstående har dock inte tagit del intervjuinspelningar, intervjutranskriptioner eller av personuppgifter för mina respondenter. Eftersom min uppsats tolkas besitta en normativ underton är det viktigt att diskutera det utifrån den egna förförståelsen. En normativ slagsida i forskningen kan leda till att forskaren omedvetet väljer data och metoder som bekräftar sina egna åsikter, vilket kan snedvrída resultatet genom att viktig information utesluts eller förbises. Dessutom kan detta påverka tolkningen av data, vilket kan leda till snedvridna slutsatser. Om inte normativa tendenser hanteras transparent kan studiens trovärdighet ifrågasättas av andra forskare och läsare, vilket underminerar dess pålitlighet. För att inte låta min egna förförståelse och den normativa undertonen påverka resultaten har jag klargjort att den normativa undertonen endast refererar till anmälningsplikten och att i fråga om den finns det ett rätt och fel då lagen anger att vid misstanke om att barn far illa ska anmälan göras. Även om det i lagens mening finns ett rätt och fel är det intressant att ta fasta på respondenternas konstruktion av hur lagstiftningen omsätts i praktik, vilket socialkonstruktionismen hjälper till att tolka.

5.3 Metodologiska överväganden och metodval

För att besvara studiens frågeställningar valdes metoden kvalitativ intervjustudie där förskolepersonal från olika förskolor i Skåne intervjuades. I studien användes semistrukturerade intervjuer, vilket möjliggjorde att följdfrågor kunde ställas i samband med respondenternas svar. Metoden erbjuder en balans mellan flexibilitet och struktur genom att ge utrymme för anpassning och följdfrågor samtidigt som den ger en tydlig riktning för undersökningen (Lind 2014, s. 127).

Intervjuer är en lämplig metod för att ta reda på hur människor tänker, känner och handlar i olika situationer. Eftersom forskaren genom intervjuer får reda på respondentens känslor och motiv, hur respondenten ser på ett händelseförlopp eller hur hen framställer ett visst fenomen, är intervju som metod ett effektivt redskap för den kvalitativa forskningen. Intervjuer kan ske i direkt interaktion, ansikte mot ansikte, likväl som genom chatt och telefonsamtal och som i mitt fall, videosamtal via

Zoom (jfr Alvehus 2023, s.111). Ytterligare en fördel med intervjuer som metod är att insamlingen av olika personers perspektiv och synvinklar på ett allmänt problem samlas in på relativt kort tid. Metoden skapar även möjlighet att få en bild av respondenterna avseende språkbruk, emotioner och normer (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s.53). Min studie syftade till att inhämta förskolepersonals subjektiva åsikter och upplevelser vilket innebär att intervju är en lämplig metod.

Forskaren som person är något som oundvikligen påverkar intervjusituationen. Många forskare betraktar intervjuarens hantering av intervjun som en central del (Alvesson 2011, s.38). Vilka frågor intervjuaren väljer att ställa och vilken intervjustil hen har formar kontexten, strukturen och innehållet av studien (Charmaz 2003, s.317). Även om intervjuaren har utformat bra frågor och en välplanerad struktur finns det andra faktorer som påverkar utfallet av studien, såsom intervjupersonen (Alvesson 2011, s.39-40). Intervjupersonens motiv kan påverka dennes utsagor. Det handlar inte om att intervjupersonen nödvändigtvis ljuger utan att många människor har ett intresse av att framställa socialt betydelsefulla frågor på "rätt sätt". Det finns också en risk att intervjupersonen anpassar sina utsagor efter vad de tänker att intervjuaren förväntar sig av intervjusituationen (ibid.).

En annan begränsning med intervjuer som metod är att intervjupersonen kan ha svårt att uttrycka sin kunskap väl, speciellt under en kort intervju med en främling (Alvesson 2011, s.40-41). I motsatt riktning kan intervjupersonen ge sken av att ha mer kunskap än vad hen faktiskt har vilket skapar problem vad gäller tillförlitligheten av utsagorna (ibid.). Trots den potentiella problematiken som Alvesson (2011) belyser ansåg jag att jag fick lita på respondenterna trots eventuell påverkan på studiens tillförlitlighet, vilket kommer diskuteras senare i texten. Det fanns inga garantier för att respondenterna var fullständigt ärliga då det inte fanns möjlighet för mig att kontrollera sanningshalten. Detta är dock mindre relevant i den aktuella studien då det var förskolepersonalens erfarenheter och upplevelser berättat ur deras perspektiv som jag efterfrågade.

En annan svaghet med intervjuer är att de genererar en något begränsad bild av ett större fenomen vilket innebär att det empiriska materialet behöver behandlas utifrån sådana förutsättningar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s.53). Eftersom min undersökning är kvalitativ med intervjuer som metod kan jag inte anta att resultatet för studien är generaliserbart för en hel population, det vill säga för samtlig förskolepersonal i Sverige. Att generalisera resultatet är dock inte målet med min studie utan jag strävar efter en förståelse för ett fenomen i en specifik kontext (Bryman 2018, s. 488). Även om intervjuer är ett kraftfullt redskap inom kvalitativ forskning bör forskaren ha i åtanke att intervjuer är en speciell typ av samtal vilket innebär att metoden bör användas med en viss försiktighet eftersom det är en typ av data som skapas genom forskarens aktiviteter. Även om intervjuer kan upplevas autentiska innebär det inte nödvändigtvis att det som sägs i intervjun är en fullständig spegling av verkligheten (Alvehus 2023, s.117). Det är dock inte en fullständig spegling av verkligheten jag vill åt utan snarare en spegling av respondentens verklighet.

5.4 Intervjuns struktur

I studien användes en semistrukturerad intervju eftersom den erbjuder både flexibilitet och en viss grad av kontroll över samtalet. Genom öppna frågor med breda teman gavs förskolepersonalen möjlighet att dela sina tankar och erfarenheter samtidigt som jag kunde hålla fokus på studiens övergripande syfte, vilket även Alvehus (2023, s. 114) nämner som en fördel. Nackdelen med semistrukturerade intervjuer är att det finns en risk att vissa frågor inte besvaras tillräckligt eller att forskaren hamnar i bakgrunden. Det är därför viktigt att vara en aktiv lyssnare och ställa följdfrågor för att säkerställa att alla relevanta ämnen tas upp (jfr Alvehus 2023, s.114).

Jag valde bort helt strukturerade intervjuer eftersom de kan hämma det interaktiva elementet och begränsa respondentens möjlighet att ge djupgående svar. Å andra sidan undvek jag helt ostrukturerade intervjuer eftersom de ger begränsad kontroll över intervjun och riskerar att leda till att viktig information förbises. Genom att

använda en semistrukturerad intervju kunde jag balansera mellan att ge respondenterna utrymme att dela sina perspektiv och samtidigt hålla fokus på studiens övergripande mål (jfr Alvehus 2023, s.114).

5.5 Urval av respondenter

I studien används ett tvåstegsurval för att välja ut intervjupersoner, vilket innebär att i ett första steg väljs organisationer, verksamheter eller dylikt som är intressanta för studien och sedan i ett andra steg kontakta ansvariga för att inleda ett samarbete som kan resultera i att nå ut till respondenter. Personerna som väljs ut till intervjuerna ska inte nämnas vid namn men vilken position de har i organisationen, ungefärlig anställningstid, ålder och kön kan vara bra att nämna om möjligt utan att gå emot etiska riktlinjer (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 40). Strategiskt urval innebär att forskaren medvetet väljer karaktären av sina intervjupersoner där de som är representativa och lämpliga för att svara på forskningsfrågorna och uppnå studiens syfte väljs ut. Tillvägagångssättet används för att säkerställa att de valda deltagarna är relevanta för det specifika forskningsprojektet och att de kan ge insiktsfulla svar på forskningsfrågorna (Patton 2015, s. 264). Jag kontaktade förskolerektorer i Skåne vilka jag bad välja två anställda att intervjua för att förstå den lokala kontexten och utmaningarna där. Att begränsa urvalet till Skåne underlättade datainsamlingen genomförandet av studien.

Respondenternas förskolor var både privata och kommunala, med varierande storlek, antal barn och personaltäthet. De befann sig i områden med olika socioekonomiska förutsättningar, vilket påverkade personalens syn på och erfarenheter av orosanmälningar. Generellt sett hade de i områden med högre socioekonomisk sårbarhet mer erfarenhet av att göra orosanmälningar. Två respondenter hade ingen erfarenhet av att göra orosanmälningar, vilket kan påverka resultatet genom mindre nyanserade svar och brist på insikter. Trots detta kunde de bidra med värdefulla perspektiv på andra aspekter, såsom vad de behövde för att känna sig trygga att göra en orosmälan, vilket breddade datamaterialet.

Respondenternas profession varierar mellan rektor, förskollärare och barnskötare. Enligt 14 kap SoL ska de som arbetar med barn anmäla vilket gör att professionen inte spelar någon större roll gällande anmälningsplikten eftersom samtliga arbetar i en verksamhet som rör barn. Eftersom tidigare forskning visade att det finns ett behov av fler anmälningar från förskolan då endast 2 % av orosanmälningar år 2021 gjordes från förskola (se Socialstyrelsen 2022, s.22) ville jag ta fasta på hur förskolepersonal resonerar kring orosanmälningar.

5.6 Genomförande av intervjuer

För att samla in det empiriska materialet genomfördes åtta intervjuer med förskolepersonal från olika förskolor i Skåne. Professionen på intervjupersonerna varierade mellan rektorer, förskollärare och barnskötare. Intervjuerna inleddes med att inhämta muntligt samtycke för inspelning av intervjun, deltagande i undersökningen samt behandling av personuppgifter på sådant sätt som angivits i informationsbrevet (se bilaga 1), vilket skickades ut till respondenterna före intervjun.

Intervjuerna genomfördes med en semistrukturerad intervjuguide som stöd (se bilaga 2). De teman som användes var *utbildning och erfarenheter, orosanmälningar allmänt, om respondenten har erfarenhet av orosanmälningar, om respondenten har upplevt oro och bett någon annan anmäla, om respondenten upplevt oro men inte gjort orosanmälan, tecken på att barn far illa och samverkan med socialtjänst.*

För varje tema förbereddes ett antal öppna frågor. Beroende på svaren på dessa frågor, genererades olika följdfrågor, vilket också påverkade längden på intervjuerna som var mellan 30-45 minuter långa. Intervjuerna genomfördes online via Zoom vilket innebär att de är ett mellanting mellan telefonintervju och fysisk intervju då båda parterna ser varandra (jfr Bryman 2018, s.593). Fördelar med intervjuer online är att de är mer flexibla än fysiska intervjuer, de är tids- och pengasparande samt respondenter kan vara mer bekväma vilket genererar fler som tackar ja.

Begränsningar är potentiella teknologiska problem och faktumet att parterna kan se varandra kan vara begränsande (ibid.). Digitala intervjuer har sina fördelar och

nackdelar. Respondenterna kan känna sig mer avslappnade och fria att öppna upp sig, men samtidigt kan de sakna den personliga närvaron och ögonkontakten som ett fysiskt möte erbjuder. Även om Zoom tillåter viss läsning av kroppsspråk, är det inte lika detaljerat som vid ett fysiskt möte. Jag upplevde att mina respondenter kände sig trygga och faktumet att intervjun genomfördes digitalt inte hade någon större påverkan på varken mig som intervjuare eller respondenten. En utmaning med digitala intervjuer var att jag inte kunde säkerställa att respondenterna var ensamma i rummet, vilket potentiellt kunde påverka deras känsla av att tala fritt. Trots detta verkade respondenterna vara tillfreds med intervjusituationen.

För att dokumentera intervjun gjordes inspelningar genom en diktafon. Samtliga intervjupersoner gav sitt samtycke till att intervjun spelades in. Bryman (2018, s.577-578) förklarar att fördelar med att spela in är att *vad* och *hur* respondenter säger dokumenteras. Vidare är det fördelaktigt att intervjuaren kan ägna full koncentration till vad som sägs under intervjun då hen inte behöver fokusera på att anteckna samtidigt (ibid.). Nackdelar med inspelning som dokumentationsmetod är att respondenten kan känna sig begränsad i hur öppen hen kan vara och att respondenten kan störas av faktumet att intervjun spelas in (Alvehus 2023, s.116). Eftersom mina respondenter godkände att jag spelade in kunde jag agera aktiv lyssnare under hela intervjuens gång och inspelningarna underlättade för mig senare under analysarbetet då jag hade tillgång till exakta citat, vad och hur de sades. Innan inspelningen bad jag om tillåtelse och informerade om att endast jag skulle ha tillgång till materialet.

Min upplevelse av intervjusituationen är att respondenterna var pratglada och svarade utförligt på mina frågor. Bland samtliga respondenter upplevde jag att de ville visa att de hade kunskap kring ämnet men samtidigt var de öppna med vad de ville ha och behövde mer kunskap om. De hade inga problem med att svara med fraser såsom "jag vet inte" eller "det där har jag inte koll på". Jag upplevde inte att de försökte bevisa något för mig eller var rädda för att ge mig "fel" svar. En normativ underton finns i uppsatsen i och med att uppsatsens ämne behandlar konkreta skyldigheter som inte går att bortse från samt ett begränsat handlingsutrymme. Inledningsvis berättade jag

för mina respondenter att det finns inga rätt eller fel svar utan det enda jag är intresserad av är deras upplevelser och erfarenheter.

5.7 Analys av data

Efter att all data var insamlad återstod analys, och för att kunna analysera datan behövdes den först transkriberas. Bryman (2018, s.579) förklarar att transkribering är en tidskrävande process som genererar mycket material att ta sig igenom under analysdelen (ibid.). Jag försökte vara tidigt ute med att både boka in, genomföra och transkribera mina intervjuer. När kvalitativt material ska analyseras är det viktigt att först sortera materialet (Rennstam & Wästerfors 2015, s.67). Att sortera materialet underlättar för analysen men samtidigt tenderar sorteringen att låsa fantasin och därmed begränsa utfallet. Sortering löser det så kallade *kaosproblemet*; oredan som tenderar att skapas i kvalitativt material (Rennstam & Wästerfors, 2015, s.68). En tematisk ordning växer fram genom att återkommande innehåll placeras under olika teman (Rennstam & Wästerfors 2015, s.69). Återkommande innehåll kan bilda teman och fungera som en grund för framtida rubriker. Sorteringsprincipen innebär att betrakta materialet som råmaterial för en studie. Analysen bör vara uppmärksam och generös, utan förutfattade meningar, för att kunna identifiera det som sticker ut och överraskar (Rennstam & Wästerfors 2015, s.75). Efter att intervjuerna transkriberats läste jag först igenom transkriptionen med ett så öppet sinne som möjligt. En tematisk analys utfördes vilket innebar att jag under bearbetningen av mitt material organiserade, visualiserade och tolkade mönster i datan. Genom denna process identifierade jag mönster och processer samt likheter och skillnader i intervjuerna.

Koder arbetades fram vilka sedan granskades kritiskt för att säkerställa att jag inte använde olika koder som beskrev samma sak (Bryman 2018, s. 700). Exempel på koder som användes är *yrkesverksam antal år*, *erfarenhet av orosanmälan*, *profession*, *kunskap om tecken på att barn far illa*, *kunskap om socialtjänstens arbete*, *kunskap om samverkan*, *önskan att utveckla tecken på att barn far illa*, *önskan att utveckla socialtjänstens arbete*, *önskan att utveckla samverkan*, *osäkerhet kring orosanmälan*, *rädsla att barnet byter av förskola samt osäkerhet kring socialtjänstens arbete*.

Efter kodningen inleddes en tematisering av materialet med hjälp av konkreta kriterier enligt beskrivning av Bryman (2018 s. 703). Teman som identifierades baserades på kategorier i materialet som relaterar till studiens syfte. Koderna som identifierades i materialet fungerar som grundstenar för de teman som har framkommit och som kommer att utforskas ytterligare i texten. Återkommande innehåll markerades och placerades i olika teman. Exempel på teman som identifierades är *erfarenhet, förmågor, negativ erfarenhet av socialtjänst, positiv erfarenhet av socialtjänst, önskan om utveckling* samt *osäkerhet*.

Efter tematiseringen var den valda teorins uppgift att bidra till förståelse för hur de olika teman kunde förstås utifrån gräsrotsbyråkrati och handlingsutrymme. När tematiseringen gjordes fanns de teoretiska begreppen i åtanke, men temana utformades främst utifrån det empiriska materialet som grund. Genom att ha identifierat teman blev det tydligt på vilket sätt teorin kunde appliceras för att besvara studiens frågeställningar och uppnå syftet.

5.8 Etiska överväganden

För att forskning ska äga förtroende och anses vara en legitim verksamhet är det viktigt att forskaren följer lagar och etiska riktlinjer (Sohlberg & Sohlberg 2019, s. 268). Det grundläggande, mest absoluta, kravet på forskning är att den inte får vara skadlig för människor, miljö eller djur (Sohlberg & Sohlberg, 2019 s. 273-274). När forskaren spelar in respondenten ska, precis som vid annan forskning, utförlig information delges (Vetenskapsrådet, 2017, s.27). Respondenterna informerades skriftligt vid första kontakt och sedan muntligt vid inledningen av intervjuerna om studiens syfte samt villkoren för deltagandet, bland annat att det är frivilligt och kan avbrytas närsomhelst (jfr Vetenskapsrådet, 2017, s.27)

I samband med att informationen delges och respondenten tackar ja ska samtycke inhämtas, vanligtvis skriftligen (Vetenskapsrådet, 2017, s.27). I särskilda fall kan ett skriftligt samtycke vara olämpligt och då ska studenten inhämta muntligt samtycke

och redovisa hur det muntliga samtycket inhämtas (Samhällsvetenskapliga fakulteten 2023, s. 4). Respondenten ska få information att det närsomhelst går att återkalla samtycket (Vetenskapsrådet, 2017, s.27). För att tillgodose kravet på samtycke informerade jag redan i min första kontakt om villkoren för studien och skickade ut en samtyckesblankett som respondenterna fick ta del av och skriva under (se bilaga 3). Vidare bad jag i början av varje intervju om muntligt, inspelat samtycke att spela in intervjuerna.

Kravet på konfidentialitet innebär att personuppgifter ska förvaras utom räckhåll för obehöriga och att de som deltar i studien ska ges största möjliga konfidentialitet (Vetenskapsrådet 2017, s.40). Med sekretess följer tystnadsplikt vilket innebär att om en uppgift är sekretessbelagd, så gäller också tystnadsplikt beträffande denna uppgift (ibid.). Anonymisering innebär att personuppgifter eller namn kopplade till enkätsvar eller prover tas bort för att skydda respondenternas integritet och säkerställa konfidentialitet (Vetenskapsrådet 2017, s.41). Mina respondenter informerades om att inga obehöriga skulle få ta del av deras personuppgifter och att varken personens namn eller förskola skulle skrivas ut i texten, därför används alias i analysen. Att genomföra en studie som involverar barn som far illa är en känslig process, särskilt för de pedagoger vars ansvar barnen är. Därför arbetade jag med ämnet med försiktighet. Enligt *Offentlighets- och sekretesslag (SFS 2009:400)* 1 § får förskolepersonal delge information om det kan ske utan att barnet eller närstående lider men. Således är det möjligt för förskolepersonalen att ge mig uppgifter om orosanmälningar så länge de inte röjer uppgifter om barnet.

Personuppgifter ska behandlas med försiktighet, inte spridas, inte lagras och ska raderas när de inte längre behövs (Samhällsvetenskapliga fakulteten 2023, s. 2-3). De får inte heller delas med andra, användas för andra syften eller lagras efter att examensarbetet har examinerats (Samhällsvetenskapliga fakulteten 2023, s. 5). Det material som samlas in tillhör inte forskaren utan det är det den myndighet där forskningen utförs som äger materialet, i detta fall är myndigheten Lunds universitet och därför ska universitetets riktlinjer för insamling av data följas (jfr

Vetenskapsrådet 2017, s. 42). Endast jag tog del av de personliga uppgifterna i helhet och varken personnamn eller förskolans namn skrevs ut i texten. Efter att studien avslutades raderades inspelningar och transkriptioner.

5.9 Metodens tillförlitlighet

För att bedöma kvaliteten av kvalitativa metoder kan begreppet *tillförlitlighet* som diskuteras av forskarna Guba och Lincoln användas (Bryman 2018, s. 467).

Tillförlitlighet baseras på fyra delkriterier vilka är trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och konfirmering (ibid.).

Trovärdighet innebär att den sociala verklighet som skildras är trovärdig samt att respondenterna ges möjlighet att verifiera att deras svar under intervjun uppfattades på det sätt respondenten åsyftade (Bryman 2018, s. 467). Ett sätt att bemöta problemet i trovärdigheten av intervjustavaren är att med mjuka och flexibla åtgärder försöker bemöta problemet genom att kontinuerligt dela tolkningar och insikter med intervjupersonerna (Alvesson 2011, s.21-22). För att öka trovärdigheten i respondenternas svar var jag noga med att vid tillfällena då det var aningen oklart vad respondenten menade upprepa svaret och fråga om jag uppfattat det korrekt.

Överförbarhet syftar till att det insamlade materialet är rikt och detaljerat och presenteras på ett sådant sätt att det kan användas av andra personer som kan bruka beskrivningarna och sedan göra en bedömning kring huruvida det är överförbart till andra kontexter (Bryman 2018, s. 467-468). Överförbarhet avseddes uppnås genom att skapa rik och detaljerad data där en noga genomtänkt intervjuguide med utforskande och utvecklande frågor användes som grund. Genom att använda citat kan andra personer ta del av vad jag utgått från för att komma fram till resultatet för studien och de kan således göra en bedömning kring huruvida resultaten går att jämföra med varandra.

Pålitlighet innebär att forskaren för studien antar ett granskande synsätt för att det ska gå att kontrollera och konstatera att det finns en transparens vad gäller genomförandet

av studiens alla faser (Bryman 2018, s.468-469). Det innebär en fullständig och tillgänglig redogörelse av bland annat forskningsfrågor, val av undersökningspersoner, fältanteckningar och intervjuutskrifter. På så sätt kan forskningsprocessen kontrolleras, av andra forskare och dylikt, och pålitligheten av vad som presenteras i studien ökar (ibid.). Genom att tydligt redogöra för studiens alla steg kunde jag öka pålitligheten av min studie. Från intervjuutskrifter skrevs endast citat ut.

Konfirmering betonar forskarens subjektivitet och roll, och att det är viktigt att medvetandegöra denna i samhällsvetenskaplig forskning (Bryman 2018, s.470). Det är omöjligt att vara fullständigt objektiv, vilket måste erkännas i studien. Det ska vara tydligt att forskaren agerat i god tro utan att medvetet låtit personliga värderingar eller egen teoretisk inriktning påverka förfarandet av studien och dess slutsats.

Utomstående bör granska både resultaten och tolkningarna för att bedöma studiens legitimitet (ibid.). För att uppnå detta delkriterium strävade jag kontinuerligt efter att vara medveten om min begränsade objektivitet eftersom jag hade förhandskunskaper samt idéer och tankar om studiens resultat. Att ha förutfattade idéer är oundvikligt då ett visst intresse och förståelse för ämnet behövs för att genomföra en studie.

Ett nyckelbegrepp inom kvalitativ forskning är *mättnad i data* som syftar till att insamling av ytterligare data inte ger någon ny väsentlig information (Bryman 2018, s. 501). Denna term hänvisar till det antal intervjuer som behövs för att erhålla tillräckligt pålitliga och representativa resultat av det tematiska innehållet och mångfalden inom den dataset som samlats in (Bryman 2018, s. 507). Huruvida jag uppnådde mättnad är svårt att avgöra. Det är ett begränsat antal intervjuer från ett visst geografiskt område. Om jag hade genomfört fler intervjuer med respondenter som dessutom verkade i andra svenska kommuner är det troligt att jag stött på fler insikter.

6. Resultat och analys

I detta avsnitt redovisas resultaten och den analys som baseras på det empiriska materialet. Studiens frågeställningar behandlas och analyseras. Analysen omfattar fyra olika teman där det empiriska materialet analyseras utifrån Lipskys teori om gräsrotsbyråkrati och handlingsutrymme.

6.1 Svårigheter och dilemman vid bedömning om en orosanmälan bör göras

Analysen inleds med en redovisning av de svårigheter som respondenterna upplever gällande bedömningar av orosanmälan. Det första temat som tas upp är oron att barnet byter förskola om en orosanmälan görs, vilket respondenterna ser som ett dilemma när de ställs inför frågan om en orosanmälan bör göras. Det andra temat handlar om att erfarenhet inom arbetet gör att bedömningen inte upplevs som lika svår av de som har mer erfarenhet. I detta avsnitt besvaras frågeställningen: *Vilka aspekter väger in i bedömningen av om en orosanmälan ska göras enligt förskolepersonalens upplevelse?*

6.1.1 Oro att barnet byter förskola

Under intervjuerna framkom det att en aspekt som bidrar till ambivalensen i att orosmäla är rädslan att tappa barnet vilket i följande del diskuteras.

Hälften av respondenterna tar upp rädsla att tappa barnet, alltså att barnet och familjen byter förskola, som en faktor som påverkar tankegångarna innan och inför en orosanmälan. Rädslan grundar sig i oro för barnet, vad som kommer hända med barnet om det försvinner från förskolan och att förskolepersonalen inte längre kan ha någon inblick i barnets liv. Respondenterna uttrycker frustration kring att de inte får meddela barnets nya förskola om sin oro. Sett ur ett analytiskt perspektiv vittnar det om en inte helt oproblematisk samverkan mellan förskola och socialtjänst där förskolepersonalen eventuellt inte känner tillräckligt stark tillit till socialtjänsten. Om förskolepersonalen hade känt full tillit till socialtjänstens hade de kunnat vila i att barnet tas hand om och om de hade fått mer återkoppling hade de möjligtvis känt sig

mer försäkrade att barnet tas hand om trots att det byter förskola. Märta uttrycker en besvikelse över socialtjänstens arbete:

Och det är ju hemskt för då blir det ju ändå barnen som kommer i kläm och vem vet vad som händer hemma när det inte är någon annan vuxen i närheten och då känner jag att äe här skulle det blivit nåt och det har vi pratat om många gånger efter att hur kunde de bara släppa detta liksom, hur dåligt det barnet mådde så där känner jag att ääe, asså vi pratade faktiskt om det att fasiken man skulle anmäla socialen där liksom för att det här är inte okej. (Märta)

Märta uttrycker även en frustration kring att inte få meddela den nya förskolan om barnets situation:

De byter förskola och det är väl där problemet är egentligen, då kan vi inte göra mer om de byter förskola så får vi inte säga nåt till den nya förskolan, jag förstår ju att man inte ska, att man har tystnadsplikt, men när det gäller då barn, när man faktiskt känner att det här barnet har blivit utsatt för någonting, att det faktiskt är så och att det inte går vidare och att vi då inte får meddela den nya förskolan att hålla ögonen öppna, man hade önskat att man hade fått det, men det får vi inte. (Märta)

Så här säger Greta angående att barnet byter förskola:

Jag har ju tyvärr den erfarenheten att föräldrar tagit sina barn därifrån och det är jätteolyckligt för då vet man ju ingenting om barnet. (Greta)

Jag ställer följdfrågan om rädslan för att tappa barnet och familjen är någonting som påverkar benägenheten att anmäla. Greta svarar:

Ja, det är mycket möjligt, det beror ju helt och hållet på hur förskolorna drivs känner jag. (Greta)

Även Märta, efter att ha tagit upp rädslan för att tappa barnen och familjen, får frågan om det är någonting som gör att man kan dra sig från att anmäla varpå hon svarar:

Man tänker sig nog för en extra gång, tror jag. (Märta)

Rädslan om att tappa barnet kan kopplas till Lipskys resonemang om den första källan till målkonflikter som är att *klientfokuserade mål står i konflikt med samhällspolitiska mål* (jfr Lipsky, 2010, s. 43). Här sker en krock mellan samarbetet med barnet och familjen där förskolepersonalen anpassar sitt beteende utifrån hur familjen kommer agera. Det klientfokuserade målet är målet att inte uppröra barnet och familjen. Det samhällspolitiska målet handlar om barns välfärd där orosanmälan är ett viktigt policyinstrument. Å ena sidan finns det en tanke om att inte anmäla är för barnets bästa eftersom om barnet byter förskola kan förskolepersonalen inte hjälpa det. Å andra sidan är det i linje med barnets bästa att anmäla för att sedan låta socialtjänsten som har mer resurser och kompetens i frågan hjälpa barnet. Finns det då en rädsla för att barnet inte blir hjälpt av socialtjänsten kan det vara förståeligt att förskolepersonalen agerar utifrån vad de anser vara barnets bästa och låter bli att anmäla för att fortfarande kunna ha uppsyn över och kontakt med barnet.

Det går däremot inte att tumma på anmälningsplikten som anger att om förskolepersonalen känner oro ska de anmäla. Med Lipskys ord, förskolepersonalen besitter ett handlingsutrymme men det sträcker sig endast så långt som lagar och riktlinjer tillåter. I detta fall kräver lagar och riktlinjer att en anmälan görs. Förskolans och socialtjänstens uppdrag är att se till barns bästa. Enligt barnkonventionens definition av barn som en grupp i behov av särskilt skydd har de båda professionerna likartat ansvar, men respondenternas oro för att barnet ska byta förskola kan inbegripa rädslan för att barnet tappas bort i byråkrati. En annan tänkbar förklaring baserat på respondenternas svar kan vara det som står i barnkonventionen artikel 28, barns rätt till utbildning vilket är en del av förskolans uppdrag framskrivet i såväl Skollag som läroplan. Med det i fokus kan respondenternas oro för att barnet försvinner från förskolan också ligga i uppdraget att ge alla barn utbildning efter deras individuella behov. Utbildningsperspektivet väger tungt i förskolan, men kan som ovan nämns inte gå före den anmälningsplikt som föreligger.

Även om en del respondenter menar att oron att barnet ska flyttas påverkar benägenheten att anmäla håller inte alla med. Jasmine svarar på samma fråga som Greta och Märta och säger:

Nä, det tycker jag inte. I första hand så måste man göra det för barnet. (Jasmine)

En möjlig förklaring till att Jasmine känner sig säkrare är att hon arbetar som rektor, en position som kräver stor kunskap om arbetet på förskolan i sin helhet samt dess samverkande myndigheter och verksamheter vilket kan tänkas innebära att hon har mer kunskap. Under mina intervjuer blev det tydligt att beroende på om de tidigare gjort en anmälan samt yrkesposition på förskolan har betydelse för hur mycket kunskap kring orosanmälningar och socialtjänsten respondenterna har, vilket diskuteras i nästa del.

6.1.2 Erfarenhetens betydelse för anmälningsbenägenhet

Av intervjuerna framkom att respondenternas erfarenhet är en annan aspekt som påverkar tankegången och agerandet i samband med en orosanmälan, något som diskuteras i kommande del.

Förskolepersonalen är enade om vikten av att anmäla och har kunskap om sin anmälningsplikt, däremot förekommer en viss osäkerhet när det blir aktuellt med en orosanmälan. Lipsky diskuterar handlingsutrymme och att professionellas tolkningar, rutiner och traditioner, interaktionen mellan den professionella och klienten samt deras personliga förhållanden och erfarenheter är faktorer som påverkar handlingsutrymmet (Svensson, Johnsson och Laanemets 2008, s. 16-17).

Förskolepersonalens tidigare erfarenheter av orosanmälan samt deras profession på förskolan påverkar deras förmåga att använda sitt handlingsutrymme. Osäkerheten tycks bero på för lite information och erfarenhet, rädsla för att barnet ska lämna, samt rädsla för att anmäla i onödan. Lovisa får en fråga om hur rutinen för orosanmälan ser ut på hennes arbetsplats varpå hon svarar:

Jag har aldrig gjort en orosanmälan själv, jag har varit med i periferin i diskussionerna innan. Asså jag vet inte om det finns nån bestämt rutin utan det är nog

upp till var och en kanske, gud det måste jag, jag känner att jag måste ta reda på det, men annars så tror jag nog att det är en lite osäker mark, att man vill ju inte låta ett barn bli utsatt för något för att man inte gör en anmälan men man vill ju heller inte anmäla i onödan, så jag tror att det är lite sådär osäkert först, att man diskuterar och pratar och observerar och kanske försöker prata lite med barnet utan att avslöja sig för mycket innan man sen väljer att göra en orosanmälan. (Lovisa)

Lovisa är en av de respondenterna som inte har egen erfarenhet av att anmäla och det gör att hon känner en viss osäkerhet gällande rutiner för orosanmälan på hennes arbetsplats och en osäkerhet gentemot orosanmälan generellt. När jag ställde följdfrågan om hon fick någon information om rutinen för orosanmälan när hon började på sin nuvarande arbetsplats svarar hon nej. Zara är ytterligare en respondent som inte har någon tidigare erfarenhet av orosanmälan. När jag frågar henne om hennes kunskap om orosanmälan och om hon har någon erfarenhet av det svarar hon:

Nej, det har jag inte så det kan jag säga, jag har aldrig varit med i processen så jag har inte helt, hur allting går till så att säga, jag har inte varit med om det. (Zara)

Vidare ställer jag frågan hur hennes avsaknad av erfarenhet av orosanmälan påverkar hennes syn på steget att kontakta socialtjänsten varpå hon svarar:

Nä i och med att jag inte har varit med om det så just nu känns det ju väldigt långt bort. (Zara)

Tankar som väcks hos mig är att även om förskolepersonal aldrig har gjort en orosanmälan är det lämpligt att de har en viss förståelse och kunskap om orosanmälan, att de känner till processen, för att öka chanserna att när det väl behövs göra en orosanmälan så har de kunskapen och förutsättningarna. Det är önskvärt att även om förskolepersonal inte har gjort en orosanmälan tidigare så ska steget inte kännas stort, något som vittnar om att samverkan mellan förskolan och socialtjänsten behöver förstärkas. För de respondenter som vittnade om mindre osäkerhet och mer kunskap kring anmälan var erfarenhet av anmälan samt olika typer av kurser och utbildningar i ämnet en gemensam nämnare. Minst osäkerhet återfinns hos Jasmine vars profession är rektor.

Greta och Camilla arbetar på samma förskola och har båda runt 30 års arbetserfarenhet på förskola. I deras enskilda intervjuer berättar de om hur deras arbetsplats nyligen haft besök av en representant från socialtjänsten som berättat om arbetet med orosanmälan. Greta och Camilla fick ta del av ny information och uttrycker båda att mötet med representanten var givande och något de önskar att de fått tidigare under sina yrkesliv samt något de tycker alla förskolor borde få ta del av. Greta säger:

Vi hade besök av socialförvaltningen som just pratade om hur det går till hos dem när en orosanmälan kommer in och vad vi kan förvänta oss och lite om samarbetet där så att det var, ja det var väldigt nyttigt att höra. (Greta)

Både Greta och Camilla har även båda tidigare erfarenhet av att ha gjort anmälningar vilket har gett dem en del kunskaper kring ämnet men de uppger att mötet med socialförvaltningen gav mer kunskap och nya insikter. Resonemanget kan kopplas till Lipskys resonemang om vikten av information för att en gräsrotsbyråkrat ska kunna utföra arbetet på rätt sätt (Lipsky, 2010, s.29-30). Greta och Camilla vittnar om hur väsentlig information underlättar för förskolepersonal som gräsrotsbyråkrater att arbeta på rätt sätt enligt gällande lagstiftning.

Som tidigare nämnt är en faktor som kan bidra till självförtroendet i arbetet med orosanmälan vilken profession på förskolan respondenterna har. Jasmine är rektor på sin arbetsplats. Det ska dock klargöras att jag endast intervjuat en rektor och kan därför inte anta att så är fallet bland alla rektorer men baserat på mina intervjuer kunde jag se en annan typ av säkerhet hos rektorn jag intervjuade. Förutom sina erfarenheter av att vara rektor så har Jasmine erfarenhet av orosanmälan samt en arbetslivserfarenhet på ungefär 40 år. Hennes självförtroende beror nödvändigtvis inte på att hon har professionen rektor utan snarare ansvaret och den ledande rollen som kommer med rektorstiteln. På frågan om hennes upplevelser av att anmäla svarar hon:

Man gör det inte lätt, det gör man ju inte men när man väl inser att det här är ju till hjälp till föräldrarna, framför allt till barnet, man måste ju sätta det framför allt, då har det ju blivit lättare också att göra en orosanmälan när man väl fått insikt om det och kanske har gjort sin första orosanmälan så tycker man kanske det är lättare att göra den andra så att säga. (Jasmine)

Jasmine har i sin roll som rektor ett stort ansvar på arbetsplatsen och har förutom att ha gjort orosanmälningar också gått kurser i anmälningsskyldighet och varit på besök hos Barnahus. Hon berättar om att de anställda på hennes arbetsplats också får gå sådana kurser, även om alla inte kan gå dem samtidigt. Så här tänker hon kring att gå sådana kurser:

Man kanske kan lägga pusslet lite snabbare om man får lite mer kunskap om hur barn beter sig som far illa. (Jasmine)

Respondenternas profession på förskolan är en relevant del av analysen för att förstå förskolepersonals uppfattningar och erfarenheter men samtidigt är det nödvändigt att betona att dessa faktorer inte kan generaliseras, då det kräver en närmare granskning av individuella aspekter såsom utbildningsbakgrund, lärosäte, kursplaner och den tid som har ägnats åt utbildning och förvärv av erfarenhet. Upplevelser och erfarenhet, oavsett om respondenten har gjort en anmälan eller inte, kan tänkas vara av större betydelse än enbart profession, eftersom ansvarsfördelningen varierar på olika förskolor. Det går därför inte att förutsätta att en rektor har mer erfarenhet än en barnskötare i detta sammanhang. Ett exempel på detta är att Greta och Camilla som har lång erfarenhet av arbete på förskola upplever en större säkerhet än de respondenter som inte har samma erfarenhet. Något som dock gör att slutsatsen blir svårare att dra är att Greta och Camilla arbetar på samma förskola. Det går därför inte att bortse från möjligheten att arbetsplatsen haft inverkan på deras säkerhet kring orosanmälningar snarare än deras långa arbetslivserfarenhet. Att erfarenhet spelar större roll än profession verkar också bekräftas av att Jasmine, som är rektor men framförallt har lång erfarenhet, visar en säkerhet kring orosanmälningar.

Jasmine vittnar även om att synen på orosanmälan i förskolan har förändrats över tid där hon upplever att orosanmälningar är vanligare i dagsläget och tillhör arbetet på

förskolan i högre grad. Hon tycker att som förskolepersonal har de idag andra förväntningar på sig från allmänheten. Hon uttrycker:

Man hade inte de ögonen på sig när man jobbade, man tänkte inte så att barn blev, ja det skulle man göra men faktiskt så hade man inte riktigt den tanken. (Jasmine)

Jasmines reflektioner om att ha andra ögon på sig i dagsläget kan kopplas till Lipskys (2010, s. 45) resonemang om rollförväntningar på gräsrotsbyråkrater kan komma från *publika förväntningar*. Allmänheten och andra professionella aktörer har en större påverkan på hur gräsrotsbyråkraten uppfattar sin roll och utför sitt arbete istället för att det är klienten som är det primära fokuset (Lipsky 2010, s. 47-48).

Jasmines reflektioner om förändringen i synen på orosanmälningar och förväntningarna på förskollärare kan kopplas till Lipskys resonemang om att gräsrotsbyråkrater påverkas av både allmänhetens och andra professionella aktörers förväntningar på deras roll och arbete. Det är möjligt att förskolepersonal tidigare inte kände samma grad av extern press eller övervakning gällande orosanmälningar men med tiden, ökad medvetenhet från samhället samt medierapportering om barn som far illa och kritik mot verksamheter som arbetar med barn, har förväntningarna på förskolepersonal förändrats (jfr Socialstyrelsen 2022b, s. 8) . Att media rapporterar om barn som far illa och kritiserar verksamheter såsom förskola och socialtjänst är dock inget nytt fenomen utan något som förekommit under en längre tid men eftersom Jasmine arbetat på förskola i 40 år kan det tänkas finnas en skillnad i omfattningen av medierapporteringen. Media och sociala medier tar allt mer plats i samhället och det kan därför antas att i början av Jasmines yrkesverksamma liv är det möjligt att medierapporteringen inte var lika påtaglig som den är nu. Detta är en möjlig förklaring till Jasmines uttalande om att “man hade inte de ögonen på sig när man jobbade”. Samhället tycks ha en påverkan på hur förskolepersonalen uppfattar sin roll och utför sitt arbete. Detta har möjligtvis lett till en ökad frekvens av orosanmälningar och att förskolepersonal har en önskan om att möta dessa förväntningar från allmänheten och andra professionella aktörer.

Ökad press från allmänheten kan eventuellt vara en aspekt som väger in i bedömningen av om en orosanmälan ska göras.

Fokus är på klientens behov och välbefinnande, vilket i detta fallet är barnet och deras familjer, men med ökad offentlig medvetenhet och interaktion med andra professionella aktörer hamnar fokuset även där. Förändringen kan leda till att förskolepersonalen känner en större press att följa externa normer och förväntningar snarare än att enbart fokusera på klientens behov. Denna förskjutning i fokus kan ibland leda till en konflikt mellan att följa sina professionella skyldigheter gentemot klienten och att möta de bredare förväntningarna från samhället och professionen som helhet. I detta fall blir det inte en problematisk konflikt då fokuset ändå hamnar på barnet och att orosanmälningar görs för att hjälpa barnet. Det blir således ingen negativ konsekvens för barnet eftersom de publika förväntningarna ligger i linje med både barnets bästa och de riktlinjer och lagar som förskolepersonal ska följa.

Det framgår att baserat på respondenternas svar att förskolepersonal känner en osäkerhet kring rutiner för orosanmälningar och betonar vikten av att känna till processen för att kunna agera korrekt. Yrkeserfarenhet, fortbildning och tidigare erfarenhet av att göra en orosanmälan spelar roll för deras självförtroende i sådana situationer. Möten med representanter från socialtjänsten och utbildningar kring orosanmälan upplevs som värdefulla och önskas av fler förskolor för att öka förståelsen och självförtroendet hos förskolepersonalen vilket tyder på en önskan om en förbättrad samverkan.

6.2 Upplevd kunskap kring lagstiftning och tecken på att barn far illa

I detta avsnitt diskuteras respondenternas kunskap gällande orosanmälan och tecken på att barn far illa. Det första temat handlar om att respondenterna upplever en svårighet i att navigera mellan barnets bästa och vårdnadshavarnas intresse när en orosanmälan eventuellt är aktuell vilket tyder på en brist på kunskap gällande lagstiftningen. Det andra temat gäller respondenternas kunskap om tecken på att barn far illa där respondenterna har kunskap men uttrycker att de önskar mer. I detta

avsnitt besvaras frågeställningen *Vilken kunskap kring lagstiftningen samt tecken på att barn far illa har och efterfrågar förskolepersonal?*

6.2.1 Att navigera mellan intressen och lagstiftning - en fråga om kunskap?

Analysen fortsätter med ett stycke om hur respondenterna ser på sin anmälningsplikt följt av ett resonemang om förskolepersonals dilemma i att agera för barnets bästa men samtidigt vidhålla en god relation med föräldrarna. Av intervjuerna framkom att det inte alltid är glasklart hur navigeringen bör ske vilket tyder på bristande kunskap om lagstiftningen. Att det finns en medvetenhet om sin anmälningsplikt råder det ingen tvekan om bland samtliga respondenter. På frågan om hur Greta ser på sin anmälningsplikt svarar hon:

Ja jag vet att jag har anmälningsplikt och det är alltid ett speciellt moment när man hör de här orden från ett barn liksom, om slag eller någon slags utsatthet men jag vet vi har ansvar för det här barnet och det är barnets rätt som är det viktigaste hur liksom osant det kan låta, det kan bero på hur långt de har kommit i utvecklingen, har de inspirerats, lyssnat på någon annan, är det någonting de har hört från någon men att det är nåt jag måste göra (Greta)

Det Greta säger är ett bra exempel på hur lagstiftningen förskolepersonal följer fungerar i praktiken, hur den styr arbetet samt hur förskolepersonal använder sitt handlingsutrymme. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008, s. 16-17) skriver att med gräsrotbyråkraten följer ett handlingsutrymme som består av ramar uppsatta av organisationen som den yrkesutövande representerar. I detta fall är den aktuella lagstiftningen den obligatoriska anmälningsplikten och handlingsutrymmet är Gretas förmåga att efter noterad oro agera. Det är hennes plikt men utan hennes observationer och agerande kan hon inte uppfylla den. Detta illustrerar hur gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme påverkas av både lagstiftningens krav och deras egen bedömning av situationen. Lipskys teori erbjuder en förståelse för hur förskolepersonal navigerar inom dessa ramar och hur deras beslut påverkas av olika faktorer, såsom deras egna observationer och tolkningar av barnets välmående.

Gemensamt för många respondenter är medvetenheten om anmälningsplikten men i vilket skede de faktiskt anmäler varierar. Några är medvetna om att de endast behöver uppleva oro utan att veta säkert. Anna säger:

Man får familjerna, man har inte lika mycket koll på vilka föräldrar det är och där jag kan inte bilda mig en helhetsuppfattning om familjen och jag får inte lov att göra det heller och då blir det mer att man gör, man blir tvingad, asså man gör anmälan för och sen blir det väldigt jobbigt efter också men där tycker jag mera att det här att vi ska inte värdera, inte hålla på att leka detektiver utan det är mer skarpt läge, så gör vi det så tar socialtjänsten det vidare. (Anna)

Anna beskriver hur det kan vara jobbigt att anmäla och att det finns en önskan om att ta reda på mer för att inte göra familjerna upprörda men att hennes plikt är att anmäla och inte utreda vidare. "Vi ska inte hålla på att leka detektiver" är en målande beskrivning av förskolepersonals anmälningsplikt. Precis som Anna säger är det inte i linje med de riktlinjer och lagar förskolepersonal följer att utreda barnet och oron som finns.

Lovisa minns tillbaka till ett tillfälle då hon upplevde oro för ett barn men valde att inte anmäla och diskuterar hur hon i dagsläget resonerar annorlunda. Hon poängterar att det inte ligger på förskolans bord eller i linje med förskolepersonals handlingsutrymme att utreda oron. Hon tar upp en oro att ställa till det för "någon":

Man är ju orolig att ställa till det för någon men samtidigt så kan man ju inte låta bli att göra det som vi pratade om innan att vi backade men att det blev kanske inte heller bra för tänk om vi hade fel, vi har inte den kompetensen. (Lovisa)

Även Jolanta beskriver hur det är att agera för barnets bästa och tar upp en önskan om att samtidigt ha en god relation till vårdnadshavarna:

Jag tänker såhär att ofta har man skapat en förhoppningsvis god relation till alla föräldrar på förskolan, det är det man vill ha iallafall, man har liksom byggt upp en god relation så man har lite kapital att ta av när man sen ska göra någonting som kan kännas jobbigt för familjen så de har så hög tillit till mig som pedagog så att när jag kommer med något sånt här, då blir det inte lika dramatiskt och att också hur man lägger fram det, att man är liksom empatisk och förstående men ändå tydlig, eeh, och

ja tänker liksom att barnet, jag måste ju värna om barnet så jag har det ändå i bakhuvudet (Jolanta).

Jolanta avslutar med att hon måste värna om barnet vilket styrker narrativet om att förskolepersonal lyfter fram att de värnar om barnen i verksamheten. Det är tydligt bland respondenterna att barnets bästa genomsyrar deras arbete. Även om det är tydligt att det är barnets bästa som styr finns det tillfällen då det krockar med önskan om en god relation till vårdnadshavarna. Lovisa, som tidigare tog upp ett tillfälle då hon upplevde oro för ett barn men valde att inte anmäla, får frågan hur det kom sig att hon och kollegorna bestämde sig för att inte anmäla:

Nä men det var nog i samtal med föräldrarna, dels så tror jag faktiskt att vi var lite rädda för att anmäla, det är rätt många år sedan och eh då var jag barnskötare och förskolläraren var äldre och det var länge sedan hon gick åh ja men vi hade en rektor, nu är det bara ursäkter men, vi hade en rektor som vara såhär "ooh vi får inte göra föräldrarna upprörda" så att jag tror att vi var lite ängsliga och lite rädda och när vi då kände att det var nog ingenting och det lugnade sig lite för pojken och småpratade med föräldrarna så valde vi att inte göra det. Jag tror att idag hade jag nog tänkt lite annorlunda för det är inte vårt beslut att ta. Det är inte vi som ska avgöra om det är nåt eller inte. (Lovisa)

Lovisa säger själv att detta var tidigare under hennes arbetsliv och att hon idag hade tänkt annorlunda men citatet är ändå relevant för att få en förståelse för hur förskolepersonal navigerar mellan barnets respektive vårdnadshavarnas intresse.

Dilemmat i att agera för barnets bästa och samtidigt ha ett bra samarbete med vårdnadshavarna kan kopplas till konflikten mellan klientfokuserade mål och samhällspolitiska mål då önskan om ett bra samarbete med klienter tar över och styr hur gräsrotsbyråkraterna går tillväga (jfr Lipsky 2010, s. 43). I detta fall avser begreppet klient vårdnadshavare, som är klienter till förskolepersonalen vilka är gräsrotsbyråkraten. I Lovisas svar går det att utläsa att klientfokuserade mål står i konflikt med samhällspolitiska mål när förskolepersonal ska förhålla sig till barnet och vårdnadshavarna. De tvingas navigera vad som är bäst för barnet samtidigt som de värdesätter en god relation med vårdnadshavarna. Det kan uppstå en konflikt om förskolepersonalen istället för att följa en strikt professionell linje för att säkerställa

barnens bästa, något som är i linje med samhällspolitiska mål, påverkas av att upprätthålla en positiv relation med vårdnadshavarna, i detta fall ett klientfokuserat mål. I detta fall resulterade det i ett agerande som inte är i linje med barnets bästa. Förskolepersonalen agerade utifrån incitamentet att undvika konflikter och missnöje istället för att använda sitt policyinstrument, orosanmälan, för att prioritera barnets välbefinnande, vilket istället hade varit i linje med samhällspolitiska mål. I enlighet med lagstiftningen ska vårdnadshavarnas intresse inte värderas vilket gör att ovanstående dilemma tyder på bristande kunskap om lagstiftningen.

Om barnet istället likställs med begreppet klient förändras dynamiken i analysen. Då blir det barnets behov och välbefinnande som är i centrum för förskolepersonalens arbete, vilket är i linje med hur förskolepersonal, enligt riktlinjer, bör agera. Fokuset på att upprätthålla en positiv relation med vårdnadshavarna bör då inte trumfa barnets bästa. Barnets välbefinnande ska komma i första hand. Att balansera detta med att upprätthålla en bra relation med vårdnadshavarna kan fortfarande vara en utmaning, men det bör inte leda till beslut som är till nackdel för barnet. Den professionella linjen är i enlighet med barnkonventionen och Skollagen att prioritera barnets behov och välmående framför allt annat, även om det kan innebära att det uppstår konflikter eller missnöje från vårdnadshavarna.

Lovisas svar kan också förstås utifrån att *mål står i konflikt med rollförväntningar*, en annan källa till målkonflikter i gräsrotsorganisationer. Som tidigare nämnt förklarar Lipsky (2010, s. 45) hur mål står i konflikt med rollförväntningar där han menar att rollförväntningar på gräsrotsbyråkrater kommer från främst från tre håll: *publika förväntningar, andra professionella samt referensgrupper*. I detta fall är referensgrupper och publika förväntningar intressanta för analysen. Rollförväntningar från referensgrupper handlar om att andra yrkesverksamma, såsom kollegor, har en signifikant roll för att etablera rollförväntningar och att peer support ofta är grundläggande för gräsrotsbyråkratens moral (Lipsky 2010, s. 47). Lovisa beskrev hur rektorn på förskolan vid tillfället uttryckte att föräldrarna inte fick bli upprörda

och att det påverkade hur Lovisa agerade i stunden. Det är ett exempel på hur andra yrkesverksamma och kollegor påverkar gräsrotsbyråkratens agerande och moral.

Publika förväntningar handlar om vilken roll klienter spelar i gräsrotsbyråkraters arbete. Klienter, det vill säga de personer eller grupper som tar emot tjänster eller stöd från gräsrotsbyråkrater, är inte den primära referensgruppen för dessa byråkrater. Istället är det vanligt att allmänheten och andra professionella aktörer, såsom kollegor eller överordnade, har en större påverkan på hur gräsrotsbyråkraten uppfattar sin roll och utför sitt arbete (Lipsky 2010, s. 47-48). Det Lovisa beskriver exemplifierar hur klienten, om vi placerar barnet som klient, inte är den primära referensgruppen utan att det istället är andra professionella aktörer, såsom kollegor eller överordnade, som har en större påverkan på hur gräsrotsbyråkrater utför sitt arbete. Lovisa upplevde en oro men rektorn som är överordnad ansåg inte att en anmälan skulle göras vilket resulterade i att Lovisa utförde sitt arbete på ett sådant sätt som inte ledde till en orosanmälan.

Barnets bästa och vårdnadshavares intresse har analyserats med utgångspunkten att de krockar med varandra vilket det, baserat på respondenternas svar, gör ibland men det är inte alltid som de står i motsättning till varandra. Barnets bästa och vårdnadshavarnas intresse kan även ligga i linje med varandra men för att förstå problematiken kring att navigera mellan vårdnadshavarnas intresse och barnets bästa har analysen baserats på de tillfällen då de går emot varandra. Detta för att visa på dilemmat som förskolepersonalen upplever när de överväger en orosanmälan, vilket också verkar bero på brist på kunskap om lagstiftningen. Jasmine uttrycker här ett exempel på när barnets bästa och vårdnadshavarens intresse gick i linje med varandra då det är i vårdnadshavarens intresse att få hjälp med avlastning:

[...] den andra som jag bad om avlastning till dem, hon, var någorlunda tacksam faktiskt för det efteråt och förstod ju hela, köper det hela. (Jasmine)

Baserat på respondenternas svar kan det antas att de har en bristfällig kunskap gällande socialtjänstens arbete och sin egen anmälningsplikt då det upplevs som ett

dilemma att arbeta för barnets bästa och samtidigt värdera vårdnadshavarnas intresse. Det tyder på att villkoren för anmälningsplikten behöver förtydligas så att en konflikt mellan barnets bästa och vårdnadshavarnas intresse inte uppstår.

6.2.2 Tecken på att barn far illa

Under intervjuernas gång diskuterades respondenternas kunskap och tankar kring tecken på att barn far illa, vilket behandlas i följande del.

Flera respondenter uppger att deras erfarenhet av att arbeta med barn bidrar till deras kunskap om tecken på att barn far illa då de under yrkeslivet lärt sig läsa av barn och deras beteende. Respondenterna nämner fysiska tecken såsom märken efter våld och sämre hygien efter omsorgsbrist. Främst pratar de dock om psykiska tecken såsom utåtagerande beteende eller att barnen blir tillbakadragna. Anna svarar såhär på frågan om hennes kunskap kring tecken på att barn far illa:

Jag tror att allmänt barn kan vara ledsen, få utbrott, väldiga liksom att, att krävande, asså skriker efter uppmärksamhet [...] sen kan det bli de barnen som är väldigt väldigt tysta, ofta flickor som bli osynliga, de är svåra att upptäcka och då kan jag säga att jag kanske inte alltid upptäcker dem, de blir tysta, de gör inte mycket väsen av sig, då måste man ha mycket mer inblick i familjen. (Anna)

Även om respondenterna i större grad tar upp den psykiska aspekten av barn som far illa så nämner samtliga att de är uppmärksamma på fysiska tecken som märken. Greta beskriver hur hon arbetar med att uppmärksamma barn som far illa där hon bland annat säger:

Eeh, framförallt känner jag väl att jag har väldigt lång erfarenhet och att man alltid liksom passar på om man hjälper ett barn till exempel med att ta på tröjan, men att man ändå checkar av liksom så att barnet inte har tecken på någon skada, asså märken av nåt slag. (Greta)

Förutom att vara uppmärksam på barnet lägger respondenterna även fokus på vårdnadshavares beteende för att få inblick i barnets välmående. Några pratar om hur de är uppmärksamma på om föräldrarna betar sig på ett sådant sätt som tyder på att de

är påverkade av alkohol eller narkotika (jfr Gustafsson 2018, s.100-101). Jolanta drar sig till minnes om ett fall där hon misstänkte att en vårdnadshavare druckit alkohol:

Vid nåt eeh tillfälle har det varit en förälder som vid upprepade tillfällen kommit och vi upplevde att han luktade alkohol vid hämtningar och dessutom då körde bil med barnen. (Jolanta)

Även Camilla diskuterar vårdnadshavarnas beteende och tar upp alkohol som en problematik men däremot känner hon sig osäker kring att bedöma om en vårdnadshavare är påverkad i takt med att nya droger framträder i samhället. Hon uttrycker att det är något hon efterfrågar mer kunskap om. Så här säger hon:

Alla de hära nya drogerna som är inne i samhället och där man själv är helt frånvarande när de pratar om olika tablettformer och jag bara 'va vad är det, jag vet inte' det är gaser och ja jag vet inte allt, asså det man vet sen gammalt är ju liksom ooh har de stora pupiller så har de tagit knark, hallå det är ju inte bara det längre. (Camilla)

Respondenterna är medvetna om många tecken på att barn far illa, vilket är kunskap som är viktig i verksamheter som rör barn. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008, s. 16-17) förklarar att professionellas tolkningar, rutiner och traditioner, interaktionen mellan den professionella och klienten samt den professionelles personliga förhållanden och erfarenheter är faktorer som påverkar handlingsutrymmet (ibid.). Förskolepersonalen är de professionella och deras tolkningar av barnets välmående påverkar hur de sedan kan använda sitt handlingsutrymme och göra en orosanmälan. Eftersom förskolepersonalens tolkningar har en avgörande roll för om barn som far illa uppmärksammas är det viktigt att de besitter kunskaper i ämnet. Lipsky (2010, s.60-61) anger att gräsrotsbyråkrater är ansvariga för att fördela förmåner och sanktioner, vilket innebär att deras beslut och åtgärder har en direkt inverkan på klientens välbefinnande. Förskolepersonal i egenskap av gräsrotsbyråkrater fattar beslut som påverkar både barnet och vårdnadshavarna och det är därför, återigen, viktigt att de besitter en viss kunskap.

Respondenternas svar visar på stor kunskap om tecken på att barn far illa samtidigt som det syns en del osäkerhet kring bedömningar. När jag frågar hur Jolanta ser på sin kunskap om tecken på att barn far illa säger hon:

Den skulle säkert kunna bli mycket bättre, det tror jag, sen det klart jag vet lite, jag vet ju att barn kan bli liksom antingen utåtagerande eller så vänder de sig helt inåt, sen kan man ju se fysiska tecken, barn som börjar kissa på sig, man vet ju många sådana där, men ändå så kanske det inte är självklart att man fattar att eeh, aa men man skulle nog kunna blir ännu bättre, veta mer och blir mer observant, det tror jag. (Jolanta)

Även Lovisa uttrycker en viss osäkerhet gällande bedömningen av tecken på att barn far illa. Hon säger:

Vissa kanske, vissa barn blir utåtagerande och vissa blir väldigt tillbakadragna och tysta tänker jag. Det finns säkert en massa däremellan och då är det ju svårt att veta. (Lovisa)

Ytterligare en osäkerhet som identifierades är i vilket skede vid tecken på att barn far illa som en orosanmälan ska göras. Enligt anmälningsplikten ska förskolepersonalen vid minsta oro omgående göra en anmälan men en del av respondenterna tenderar att invänta mer information om barnet. På frågan om hur Zara ser på sin kunskap om tecken på att barn far illa svarar hon:

Min kunskap, ja, det kanske är väldigt små tecken som man kanske oftast inte ser men jag tänker att synliga tecken, att man kanske ser mycket blåmärken alltså, kanske att det är något återkommande och kanske att man ser alltså, på ställen som kanske inte ska ha blåmärken på eeh och sen tänker jag att om ett barn kontinuerligt upprepar någonting och säger någonting som känns oroväckande tänker jag också. (Zara)

De sista raderna i citatet "kontinuerligt upprepar någonting och säger någonting som känns oroväckande tänker jag också" kan antingen tydas som att det blir oroväckande först när saker upprepas eller som en önskan att samla mer information innan orosanmälan görs. Det kan tänkas bero på bristande tillit till den egna tolkningsförmågan eller bristande förståelse för socialtjänstens roll. Personal i

förskolan kan alltså uppfatta att de som anmälningsskyldiga har en bevisbörda istället för att anmälan görs baserat på oro och att det sedan är socialtjänstens ansvar att utreda oron. Det kan även tyda på en osäkerhet kring vilken nivå oron behöver vara på för att respondenterna ska göra en orosanmälan samt att det finns en rädsla för att anmäla för tidigt eller i onödan. Det finns en strävan från respondenternas sida att vara säker på att oron är befogad innan en anmälan görs. En anledning kan vara att man inte vill riskera att försämra relationen till föräldrarna eller skada barnets förtroende till den vuxna. Det finns dock också en risk att förtroendet förstörs när en anmälan inte görs.

Även Camilla beskriver hur hon valt att avvakta med en anmälan för att få fram mer information. Hon berättar om en situation där hon funderar på att göra en orosanmälan men ännu inte gjort det och på frågan hur hon resonerar svarar hon:

Jaa att på nåt sätt behöver jag ha mer dokumenterat, skaffa mer konkreta händelser [...] men sen när jag säger det här men då skulle jag ju absolut ha anmält. (Camilla)

Genom intervjufrågorna fick Camilla möjlighet att sätta ord på sina tankar vilket ledde till att hon kom fram till att hon borde göra en orosanmälan. Det visar på vikten av att lyfta sina tankar till samtal. Så vad säger denna osäkerhet? Hur kan vi förstå den utifrån Lipsky? Lipsky (2010, s.35) menar att många gräsrotsbyråkrater är tungt belastade med pappersarbete vilket påverkar när viktiga beslut ska tas (ibid). Enligt läroplanen för förskolan, *Lpfö18* (Skolverket 2018), ställs krav på dokumentation, systematiskt kvalitetsarbete, utvecklingsarbete, lärarloggar för arbetet med barnen samt dokumentation och information via digitala dokumentationsverktyg som ska tillhandahållas vårdnadshavare. Förskolepersonal är tungt belastade gräsrotsbyråkrater och liksom Lipsky beskriver står gräsrotsbyråkrater ofta i situationer som gör att beslut behöver fattas under hög stress. Utifrån detta indikerar respondenternas beskrivningar av att invänta mer information eller tveka innan de gör en orosanmälan på pressade situationer och en önskan att göra välinformerade beslut. Förutom stressade och pressade situationer kan osäkerheten även bero på informationsbrist. Lipsky (2010, s.29-30) skriver att brist på väsentlig information

kan ha en påverkan på gräsrotsbyråkraters förmåga att utföra sina uppgifter på rätt sätt i förhållande till klienter (ibid.). Tillgängligheten på kunskap kring tecken på att barn far illa påverkar hur respondenterna utför sitt arbete, i detta fall om, hur och i vilket skede de väljer att göra en orosanmälan.

Baserat på respondenternas svar kan det antas att förskolepersonalen har kunskap om tecken på att barn far illa men att de både behöver och efterfrågar mer. Hos respondenterna fanns det bland annat frågetecken kring vilka tecken hos barn de bör uppmärksamma samt i vilket skede det är lämpligt att göra en orosanmälan.

6.3 Samverkan med socialtjänst och konsekvenser därav

I detta avsnitt förs en diskussion kring samverkan mellan socialtjänsten och förskolan samt vilka konsekvenser som kan uttydas av förskolepersonalens upplevelser.

I detta avsnitt besvaras frågeställningen *Hur upplever förskolepersonal samverkan med socialtjänst i samband med en orosanmälan och vad får upplevelserna för konsekvenser för förskolepersonalens benägenhet att anmäla?*

Gemensamt för samtliga respondenter är betydelsen av återkoppling från socialtjänsten i samband med en orosanmälan. De uttrycker en önskan om mer återkoppling och ett missnöje över bristen på återkoppling. Greta säger:

Så återkoppling hade ju varit guld och det vet jag att många av mina kollegor skulle uppskatta. (Greta)

Samtliga respondenter uttrycker att de sällan eller aldrig fått någon återkoppling, något som de är missnöjda med. Vidare anger respondenterna att genom återkoppling blir det också enklare för framtida anmälningar då det blir som en bekräftelse på att de har tänkt rätt. Även Jolanta uttrycker önskan om återkoppling.

Mm, ja för det är också såhär, just därför att inte bli osäker när man ska göra en anmälan, om man då har fått återkoppling tidigare, 'jo men vad bra att ni gjorde anmälan, det behövdes', då blir man ju inte lika osäker nästa gång, och då kanske

man inte drar sig från att, det är ju säkert många som drar sig från att göra en, kanske de skulle känna sig stärkta om de om de får feedback att de gör rätt. (Jolanta)

Förskolepersonalens önskan om återkoppling kan förstås utifrån Lipskys (2010, s.29-30) resonemang om att brist på väsentlig information kan ha en påverkan på gräsrotsbyråkratens förmåga att utföra sina uppgifter på rätt sätt i förhållande till klienter. Brist på återkoppling är en form av brist på information vilket Jolanta bland andra uttrycker påverkar sättet de utför uppgifter på, då det finns risk för osäkerhet kring och undvikande av orosanmälningar. Respondenternas svar tolkas som att återkoppling är väsentlig information för förskolepersonalens upplevelse av att kunna utföra sina uppgifter på rätt sätt. Utan tillräcklig återkoppling kan respondenterna känna osäkerhet kring hanterandet av situationen och kan vara mer benägna att undvika att göra orosanmälningar vilket kan påverka deras förmåga att agera i enlighet med lagstiftning och barnens bästa. Klienterna i det här fallet är barnet och att utföra uppgifterna på rätt sätt är att hjälpa barnet och göra en orosanmälan när detta anses nödvändigt.

Det ter sig rimligt att respondenterna önskar en viss återkoppling eftersom Socialnämnden enligt 14 kap 1b§ SoL har befogenhet att informera den som gjort en anmälan enligt 1 § om statusen för utredningen. Det innebär att den som gjort anmälan har rätt att få veta om utredningen har inletts, inte har inletts eller redan pågår. Sådan information ska på begäran lämnas till anmälaren om det med hänsyn till omständigheterna inte anses olämpligt. En intressant aspekt att beakta här är att olika yrkesgrupper har olika fokus och perspektiv. I förskolepersonalens perspektiv anses det viktigt att få återkoppling dels om hur deras anmälan har hanterats och dels om socialtjänsten fattar beslut om några insatser. Ur socialsekreterares perspektiv kan det eventuellt vara så att fokuset ligger på att utreda anmälan som inkommit och att skydda barnet, snarare än att tänka på vem som gjort anmälan och återkoppla till denna. Att yrkesgrupperna har fokus som skiljer sig från varandra kan vara en orsak till att denna del av samverkan fungerar sämre. Lipsky menar att professionella inom offentliga organisationer har viss handlingsfrihet, men är nödgade att följa befintliga riktlinjer (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 54). Det innebär att både

förskolepersonal och socialsekreterare har ett handlingsutrymme men att de skiljer sig åt mellan yrkesgrupperna eftersom de har olika riktlinjer att följa. Förskolepersonalen ska ge uppgifter till socialtjänsten men i socialsekreterarens yrkesroll finns inte samma handlingsutrymme att ge den önskade återkopplingen utifrån hur lagstiftningen ser ut i dagsläget (se ovan).

Jolanta uttrycker inte bara risker för att förskolepersonal blir osäkra som ett resultat av för lite återkoppling utan hon menar även att det påverkar hur de arbetar med barnet, det som Lipsky kallar förmågan att utföra sina uppgifter på rätt sätt. Jolanta säger:

Ja jag förstår att det kan vara bekymmersamt med tystnadsplikten såklart men vi värnar ju alla om familjen så om man på nåt sätt fick till exempel när det gäller våld, att man blir informerad att 'ja nu har det visats sig att det förekommer våld i familjen' för då kan ju vi också vara mer observanta fortsättningsvis och ännu mer titta på barnets signaler eller märken på kroppen, alltså liksom vad som händer framöver och också att man kan veta om barnet har blivit lite traumatiserat, vet man om det så är det ju lättare att vara lyhörd på barnets signaler sen. (Jolanta)

I ovanstående citat poängteras vikten av väsentlig information för att gräsrotsbyråkrater ska ha möjlighet att utföra sina uppgifter på rätt sätt. I det här fallet handlar det om hur förskolepersonalen ska arbeta kring barnet som varit föremål för en orosanmälan där mer information från socialtjänsten skulle underlätta och skapa förutsättningar för förskolepersonalen att arbeta med barnet på ett bra sätt. Om anställda i en byråkrati får för lite återkoppling blir gräsrotsbyråkraterna utelämnade (Lipsky 2010, s.40-41). I Jolantas resonemang såväl som i de resterande respondenternas svar speglas problematiken i att inte få tillräckligt med återkoppling där bristen på återkoppling gör att de känner sig utelämnade och osäkra. De blir inte bara osäkra i sin bedömning gällande orosanmälan utan de lämnas också med en känsla av oro gentemot barnet vilket Camilla uttrycker så här:

Men det skulle ju ändå vara, jag känner mer att det skulle vara skönt för mig att veta att var det så att de behövde hjälp och att de får hjälp. (Camilla)

Lipskys ovanstående resonemang bidrar med insikter i hur denna brist på feedback kan påverka förskolepersonalens förmåga att utföra sitt arbete på ett effektivt och tillfredsställande sätt. Det understryker behovet av en mer strukturerad återkoppling för att stödja förskolepersonalen i sitt arbete med att identifiera och hantera situationer som rör barns välbefinnande. Det är dock oklart hur en sådan återkoppling skulle kunna se ut, med tanke på hur lagstiftningen hanterar informationsutbyte mellan socialtjänst och förskola.

Respondenterna hade också positiva erfarenheter av samverkan med socialtjänsten.

På frågan om Jasmines erfarenheter av socialtjänsten svarar hon:

Jag tycker den har varit jättebra! Och prata med, vid något tillfälle tror jag att jag bara ringde och pratade för att be om råd och frågade då liksom är det här grund för en orosanmälan, man kan ju göra det anonymt och när man får ha pratat igenom det med dem och de tycker ja men det klart att det är så, har man mer liksom, så känner man sig säkrare i sin roll så jag tycker absolut att de har varit jättebra och prata med. (Jasmine)

Jasmine var inte ensam om positiva erfarenheter i form av att rådfråga socialtjänsten då flera respondenter uppgav att de vid tillfällena ringt socialtjänsten för att få råd.

Det kan antas att förskolepersonal upplever samverkan med socialtjänsten i samband med orosanmälningar som bristfällig då de saknar en viss återkoppling från socialtjänsten. De känner sig osäkra och utelämnade utan tillräcklig information, vilket påverkar deras förmåga att göra korrekta bedömningar och arbeta på ett adekvat sätt kring barnet. Återkoppling kan ses som avgörande för att kunna förbättra arbetet och vara mer observant gentemot barnets behov och signaler. Tillfällen då samverkan varit bra är när respondenterna ringt och rådfrågat socialtjänsten gällande orosanmälningar.

6.4 Önskemål inför framtiden

I följande avsnitt diskuteras vad respondenterna behöver för kunskap för att bli säkrare i samband med en orosanmälan samt vad för kunskap gällande tecken på att

barn far illa som de efterfrågar. Det första temat behandlar förskolepersonalens önskemål gällande kunskapsutveckling och det andra temat behandlar hinder och möjligheter för framtidens samverkan. I detta avsnitt behandlas samtliga frågeställningar.

6.4.1 Förskolepersonalens önskemål gällande kunskapsutveckling

Under intervjun ställdes frågor om vad respondenterna önskar för att bli säkrare i samband med en orosanmälan för att ta fasta på just deras sida av orosanmälan; vad de behöver och vad de saknar för att kunna utföra sitt arbete på ett så bra sätt som möjligt. I följande del presenteras vad respondenterna önskar för kunskap gällande socialtjänstens arbete vid en orosanmälan och därefter gällande tecken på att barn far illa.

Samtliga respondenter efterfrågar mer kunskap om både socialtjänstens arbete vid orosanmälningar och om tecken på att barn far illa. Hälften av respondenterna uttryckte en önskan att precis som att de får utbildning i HLR (Hjärt- och lungräddning) skulle de vilja ha liknande om socialtjänstens arbete vid en orosanmälan och tecken på att barn far illa. Tillfällen då respondenterna fått möjlighet att lära sig om socialtjänstens arbete och om tecken på att barn far illa beskrivs som positiva och något de vill ha mer av. De pratar om besök hos Barnahus, besök av representanter från socialtjänsten och kurser i anmälningsskyldighet. Märta berättar om när hon var på besök hos Barnahus:

Så gick jag och min rektor på någon sånär endags..vad ska man säga, inte utbildning utan det handlar ju om, det är ju Barnahus, de berättar liksom hur allting går tillväga och så. Det är rätt nyttigt att gå iväg på det faktiskt och höra hur det går och de berättar ju varför och ibland varför inte vissa fall tas upp till rätten och så. (Märta)

Gällande socialtjänstens arbete vill respondenterna ha mer kunskap om gången av en orosanmälan, vilken typ av återkoppling som kan förväntas samt vilka insatser som finns. Bland respondenterna finns också en önskan om en bättre samverkan mellan förskolan och socialtjänsten. Märta är en av respondenterna som uttryckte en önskan

om både mer kunskap och starkare samverkan. Så här säger hon när jag frågar om hon efterfrågar mer kunskap om socialtjänstens arbete:

Jaa absolut för det skulle man ju mycket väl kunnat ha på, säg en utvecklingsdag till exempel, att man hade en från då socialen eller vad det nu än är som kommer och berättar lite om det faktiskt. Det hade nog inte varit fel och jag tror att kanske att den kontakten mellan förskola och socialen borde också vara kanske bättre eller lättare och liksom ja, sen vet jag ju att de har hur mycket jobb som helst men kanske ändå visa sig lite sådär, det är nog inte helt fel och bara säga hej vi är från socialen vi ska bara hälsa på. (Märta)

Märtas och övriga respondenternas önskan om mer kunskap kan kopplas till Lipskys resonemang om vikten av information. Lipsky (2010, s.40-41) anger att tydliga riktlinjer och tydliga mål är väsentligt för att gräsrotsbyråkrater inte ska känna sig utelämnade. Att respondenterna uttrycker en önskan om mer kunskap och bättre samverkan kan tänkas bero på att de i nuläget upplever en brist på detta. Tidigare under analysen har det diskuterats hur brist på kunskap har lett till osäkerhet i att anmäla.

Citatet kan även analyseras utifrån att både förskolepersonal och socialarbetare är gräsrotsbyråkrater. Förskolans efterfrågan på kunskap och en bättre samverkan visar ett behov av en effektiv samverkan mellan olika myndigheter för att tillgodose medborgarnas behov, samt att socialtjänsten är öppen och transparent. Märta uttrycker förståelse för den arbetsbelastning socialarbetare har men önskar samtidigt mer tillgänglighet från deras sida. Genom att placera socialarbetare som gräsrotsbyråkrat är ovanstående i linje med Lipskys teori om gräsrotsbyråkraternas behov att balansera olika förväntningar och krav från medborgarna då socialarbetaren har förväntningar på sig från andra yrkesverksamma, från sina klienter och från sin egen organisation vilket ökar arbetsbelastningen ytterligare.

Förutom kunskap om socialtjänstens arbete efterfrågar respondenterna, som tidigare nämnt, mer kunskap om tecken på att barn far illa. En intressant upptäckt är att flera av respondenterna tog upp HLR och att de önskar uppdatera sina kunskaper i tecken på att barn far illa på samma sätt som de uppdaterar sina kunskaper om HLR. Det

vittnar om hur allvarligt de ser på sin anmälningsplikt och på barn som far illa. Precis som att HLR handlar om liv och död gör barnets välbefinnande också det. Lovisa säger:

Jaa, men jag tänker att det är lite som HLR, att det behöver man ju uppdatera, vartannat år brukar man väl ha en HLR-utbildning i alla fall, det är ju samma med den här biten att det borde man ju regelbundet fräscha upp. (Lovisa)

Lovisa poängterar vikten av att kontinuerligt uppdatera sina kunskaper om tecken på att barn far illa vilket även Greta nämner:

Det har varit fler gånger där jag verkligen tänkt att det är ju, ja men det är ju inte sån utbildning eller sån information som borde vara självklar och komma kanske mer kontinuerligt precis som man går brandskydd och HLR. Så borde man ha lika god kunskap om rutinerna kring anmälan och om tecken på oro. (Greta)

Även Jolanta tar upp vikten av att uppdatera sina kunskaper i tecken på att barn far illa och menar att det är bra att bli påmind och ha det i bakhuvudet. Hon säger:

Att om det var liksom ett antal år sedan man fick det här uppdaterat så behöver man det igen, precis lite grann så man går på hjärt- och lungräddning regelbundet, vissa saker kanske man behöver fräscha upp mellan varven för att bli påmind om det igen, det kanske ligger i bakhuvudet. (Jolanta)

Så vad säger ovanstående om förskolepersonals uppfattningar och erfarenheter sett ur Lipskys perspektiv? Precis som i resonemanget ovan om vad förskolepersonal efterfrågar för kunskap om socialtjänstens arbete kan detta kopplas till Lipskys resonemang om vikten av information (jfr Lipsky 2010, s.29-30). Anledningen till att respondenterna vill ha mer kunskap grundar sig i att kunna verka för barnets välbefinnande. Genom att placeras förskolepersonalen som gräsrotsbyråkrat och barnet som klient kan efterfrågan av kunskap kring tecken på att barn far illa kopplas till Lipskys påstående att brist på väsentlig information kan ha en påverkan på gräsrotsbyråkraters förmåga att utföra sina uppgifter på rätt sätt i förhållande till klienter (Lipsky 2010, s. 29). Om förskolepersonalen inte har tillgång till väsentlig information om tecken på att barn far illa påverkas deras förmåga att hjälpa barnet, sin klient, på rätt sätt. Förskolepersonalen, som de gräsrotsbyråkrater de är, upplever

ett behov av kontinuerlig kompetensutveckling och uppdatering av kunskaper eftersom det är avgörande för att möta kraven och behoven hos de medborgare de tjänar, i detta fall barnen.

Att likställa förfarandet angående HLR-utbildning med anmälningsskyldighet och tecken på att barn far illa blir en förenkling och något som inte kan användas i så generella termer. Angående det praktiska förfarandet kring en anmälan kan det finnas en parallell, att få kontinuerlig utbildning i hur detta görs då det finns *ett* sätt att förhålla sig till hur en anmälan görs och det är av vikt att uppdateras kring information för att hålla sig ajour med aktuella direktiv. Då uppsatsen även behandlar frågan om behov av utbildning kring tecken på att barn far illa och respondenterna fått frågor som; *Hur ser du på din kunskap om tecken på att barn far illa? Var har du fått kunskapen kring tecken att barn far illa ifrån? och Vad hade du behövt/velat ha för att utveckla dina kunskaper om tecken på att barn far illa?* svarar de också utifrån sina personliga erfarenheter och åsikter. I sammanhanget spelar utbildning, erfarenhet och yrkesskicklighet stor roll för att tolka barns signaler än mer instrumentellt uppdaterade kunskaper *hur* ett anmälningsförfarande går till. Det behövs mer djupgående kunskap för att tyda barns signaler för att kunna agera. En upprepad utbildning likt HLR-utbildningen bör då arbeta i båda spåren, kunskap om förfarande och utbildning i att se tecken på att barn far illa. Uppsatsens andra frågeställningar kan kopplas till respondenternas önskan om utbildning i anmälningsförfarandet likt den utbildning som ges i HLR.

Det är viktigt att förskolepersonal identifierar vad de behöver för att utöka sina kunskaper. Lipsky (2010 s. 60-61) skriver att kvaliteten på de statliga tjänsterna som levereras till medborgarna är således beroende av gräsrotsbyråkratens arbete. För att koppla till ovanstående placeras förskolepersonalen som gräsrotsbyråkrat vars tjänster är att tillgodose barnets behov och agera vid misstanke att de inte uppfylls. För att förskolepersonalen ska kunna tillgodose barnets behov och agera när de inte tillgodoses behöver de kunskap om tecken på att barn far illa och på så sätt öka

kvaliteten på sina tjänster, alltså identifiera barn som far illa och göra en orosanmälan när det behövs.

6.4.2 Hinder och möjligheter för framtidens samverkan

I slutet av intervjun fick respondenterna frågan om vilka hinder respektive möjligheter för en bra samverkan mellan socialtjänsten och sin arbetsplats de såg. Genom frågan kunde respondenternas inställning till samverkan inhämtas. I följande avsnitt diskuteras hinder och möjligheter för samverkan mellan förskola och socialtjänst utifrån respondenternas, i egenskap av förskolepersonal, perspektiv. I denna del lyfts frågor kring sekretess och riktlinjer.

Samtliga respondenter är öppna för en starkare och bättre fungerande samverkan med socialtjänsten. Det hinder som flera respondenter tar upp är sekretessen mellan förskolan och socialtjänsten samt otydliga riktlinjer gällande när ett barn far illa. Andra hinder som nämns är tidsbrist från både förskolan och socialtjänstens håll. Möjligheter som tas upp av flera respondenter är utbyte av kunskap, att socialtjänsten förmedlar kunskap till förskolan och att förskolan förmedlar kunskap till socialtjänsten.

Så här säger Jasmine:

Hinder, jag tänker på sekretessen där ju, jag menar jag har dålig koll på vad jag får lov att säga till socialtjänsten. Jag tror att de har samma sekretess. [...] Möjligheter, nä men det kan väl kanske vara att man kan stötta varandra och man kan få insikter från socialtjänsten hur de tänker, 'har du tittat på det här, har du sett hur hon reagerar vid sådana här tillfällen' nä men jag tror att ni har lite mer kunskap om hur barn som far illa, hur de reagerar i olika situationer och om man då kanske kan uppmärksamma det bättre hos barn. (Jasmine)

I citatet ovan tar Jasmine upp sekretess som ett hinder och möjligheterna är att stötta varandra och att socialtjänsten bidrar med information kring tecken på att barn far illa. Gällande sekretessen från socialtjänstens sida får socialnämnden informera den som gjort anmälan enligt 1 § om att utredning har inletts, inte har inletts eller redan

pågår om lämpligt (se 14 kap 1b § SoL). Gällande sekretessen från förskolans håll så är det tillåtet att information som är väsentlig för utredning av barns behov lämnas till socialnämnden (se 14 kap 1 c § SoL). Detta innebär att sekretessen inte nödvändigtvis behöver vara ett hinder mellan förskolan och socialtjänsten då de enligt lag har rätt att, och ska, informera varandra. Dock finns det ett hinder i hur mycket information socialtjänsten får ge till förskolan. Socialtjänsten får inte ge mer detaljerad information om ärendet till förskolan utan föräldrarnas samtycke. Lagen om sekretess hindrar därför socialtjänsten från att ge ut information på den detaljnivå som respondenterna önskar.

Även Zara uttrycker vikten av en god samverkan mellan förskola och socialtjänst när hon säger:

Nä men jag tänker just det här med att man känner att man har varandra bakom ryggen på båda sidor så att säga. (Zara)

Förutom sekretessen som hinder tas bristande riktlinjer upp som ett hinder. Anna säger:

Asså hinder det kanske det här lite velighet att när ska jag vara orolig det här kanske komplicerade, det här barnet som vi hade som var smutsigt, så de här kriterier när är det verkligen oro, luktar barnet ofräscht är det rätt att vara orolig eller är det inte nya kläder på sju veckor ska jag vara orolig. Lite mera kriterier så att inte jag står där och gör en egen bedömning att jaja det är inte så farligt men när det är farligt. (Anna)

Anna uttrycker en önskan om tydliga riktlinjer från socialtjänstens sida gällande tecken på att barn far illa. Hennes önskan om tydliga riktlinjer kan förstås genom Lipskys resonemang om vikten av information och hur tvetydiga riktlinjer påverkar gräsrotsbyråkraten (jfr Lipsky 2010, s. 27; 29-30). Anna menar att riktlinjerna inte är tillräckligt tydliga. Hon anger att bristen på tydlig information och tydliga riktlinjer försvårar hennes möjlighet att utföra sitt arbete på rätt sätt när det gäller att uppmärksamma barn som far illa. Genom Lipskys teori påpekas hur bristen på tydlig information kan försvåra gräsrotsbyråkratens möjlighet att fatta välgrundade beslut

vilket belyser hur bristen på tydliga riktlinjer från socialtjänstens sida kan påverka förskolepersonals förmåga att utföra sitt arbete.

Gemensamt för respondenterna är en öppenhet gentemot en förbättrad samverkan med socialtjänsten. Respondenterna visar att förskolan de representerar är villiga att öppna upp för en starkare samverkan. Camilla får frågan om hur hon ser på framtida samverkan med socialtjänsten och om hon är öppen för att arbeta mot en starkare samverkan varpå hon svarar:

Ja absolut, inga problem och jag är själv liksom väldigt, söker mig kunskap, söker intresse om det är nåt som jag inte behärskar eller behöver hjälp med eller sådär så att nä, det känner jag nog är väldigt positivt, inga problem, inga hinder. (Camilla)

Mina respondenter i egenskap av förskolepersonal är öppna för att göra sin del i att förbättra samverkan och har angett vad de behöver och önskar från socialtjänstens sida. Alla respondenter tar vid minst ett tillfälle upp att de för barnets skull är villiga att göra i princip vad som helst. Jolanta får i slutet av intervjun en fråga om det är något hon vill lägga till innan intervjun avslutas varpå hon säger:

Nä, inte mer än att jag tycker det är jättebra. Det är en bra studie för jag tycker det är viktigt och förhoppningsvis om en sån här studie skulle kunna öppna upp för mer samarbete så tror jag att det gagnar barnen i förlängningen. Asså, det är jättebra. Hoppas kloka människor som bestämmer saker läser den. (Jolanta)

Jolantas citat och de övriga respondenternas inställning till samverkan visar på goda möjligheter för framtida samverkan mellan förskola och socialtjänst och skapar förutsättningar för att hjälpa de barn som far illa. Tillsammans kan förskolan och socialtjänstens stå stadigt när de blåser runt det barn som far illa.

7. Diskussion

7.1 Avslutande diskussion

Studien syftade till att undersöka förskolepersonals upplevelser av vilka aspekter som väger in i bedömningen av om en orosanmälan bör göras, deras kunskap om

lagstiftningen och tecken på att barn far illa samt deras upplevelse av samverkan med socialtjänsten i samband med orosanmälningar. Genom att analysera dessa aspekter av förskolepersonals erfarenheter strävade studien efter att identifiera eventuella hinder och möjligheter för att förbättra samverkan mellan förskola och socialtjänst. Syftet uppnåddes genom att besvara de tre frågeställningarna: *Vilka aspekter väger in i bedömningen av om en orosanmälan ska göras enligt förskolepersonalens upplevelse? Vilken kunskap kring lagstiftningen samt tecken på att barn far illa har och efterfrågar förskolepersonal? samt Hur upplever förskolepersonal samverkan med socialtjänst i samband med en orosanmälan och vad får upplevelserna för konsekvenser för förskolepersonalens benägenhet att anmäla?*

Förskolorna där respondenterna arbetar på är både privata och kommunala, och de skiljer sig åt i storlek, antal barn och personaltäthet. Trots dessa skillnader har det inte observerats några betydande skillnader vilket kan bero på att förskolor, kommunala såväl som privata följer Skollagen, läroplanen och barnkonventionen (Skolverket 2018).

Inledningsvis besvaras frågeställning ett: *Vilka aspekter väger in i bedömningen av om en orosanmälan ska göras enligt förskolepersonalens upplevelse?* Det framgår baserat på respondenternas svar att förskolepersonal känner en osäkerhet kring rutiner för orosanmälningar och betonar vikten av att känna till processen för att kunna agera korrekt. Hälften av respondenterna tar upp rädsla att tappa barnet och att familjen byter förskola som en aspekt som påverkar tankegångarna innan och inför en orosanmälan. Rädslan grundar sig i oro för barnet, vad som kommer hända med barnet om det försvinner från förskolan och att förskolepersonalen inte längre kan ha någon inblick i barnets liv. Yrkeserfarenhet, fortbildning och tidigare erfarenhet av att göra en orosanmälan är en aspekt som spelar roll för deras självförtroende i sådana situationer. Möten med representanter från socialtjänsten och utbildningar kring orosanmälan upplevs som värdefulla och önskas av fler förskolor för att öka förståelsen och självförtroendet hos förskolepersonalen. Ökad press från allmänheten är eventuellt en aspekt som väger in i bedömningen av om en orosanmälan ska göras.

Samtliga respondenter efterfrågar mer kunskap om socialtjänstens arbete vid orosanmälningar för att enklare göra en bedömning om när orosanmälan ska göras. Hälften av respondenterna uttryckte en önskan om att, likt HLR, få liknande utbildning om socialtjänstens arbete vid orosanmälningar. Respondenterna beskriver de tillfällen då de fått möjlighet att lära sig om socialtjänstens arbete som positiva och som något de vill ha mer av. Ett förändringsarbete är beroende av politiska beslut, och en mer kortsiktig lösning kan då vara att både förskolepersonal och personal inom socialtjänsten får ta del av samma fortbildningsutbud. Fortbildning påverkas av efterfrågan, och genom att belysa problematiken, som denna uppsats gör, kan behovet och efterfrågan tydliggöras, vilket kan underlätta tillhandahållandet av sådan fortbildning. Förskollärarytbildningens innehåll är styrt av Högskoleförordningen (SFS 1993:100) och även det styrs av politiska processer. Det innebär att förändringar inom förskollärarytbildningen också kräver politiska åtgärder och reformer.

Likt resultatet i Markström och Münger (2017) visar min studie att respondenterna upplever en bristande kunskap om socialtjänsten och ett önskemål om förbättrad samverkan, vilket kan kopplas till deras resultat om att personalen upplever en avsaknad av information samt bristande stöd och tillit till socialtjänsten. För att bli säkrare i bedömningen av att göra en orosanmälan önskar respondenterna rent konkret mer återkoppling, tydligare riktlinjer och information om orosanmälan samt en mindre påtaglig sekretess.

Härnäst besvaras frågeställning två: *Vilken kunskap kring lagstiftningen samt tecken på att barn far illa har och efterfrågar förskolepersonal?* Baserat på respondenternas svar kan det antas att de har bristfällig kunskap om lagstiftningen gällande socialtjänstens arbete och sin egen anmälningsplikt då det upplevs som ett dilemma att arbeta för barnets bästa och samtidigt värdera vårdnadshavarnas intresse. Det tyder på att villkoren för anmälningsplikten behöver förtydligas så att en konflikt mellan barnets bästa och vårdnadshavarnas intresse inte uppstår. I bakgrundskapitlet angavs att enligt 14 kap SoL har verksamheter som berör barn anmälningskyldighet. Detta

innebär att om oro för barn finns ska inte vårdnadshavarnas intresse värderas, något som förskolepersonal behöver medvetandegöras om och stöttas i.

I denna studie framkommer att respondenterna behöver ökad kunskap om lagstiftningen och orosanmälan. Det överensstämmer med tidigare forskning om orosanmälan (se Svärd 2017). Dock skiljer sig resultatet något från Svärds (2017) studie då alla respondenter i denna studie var medvetna om anmälningsplikten, men upplevde svårigheter i hur den skulle tolkas. Värt att notera är att Svärds studie berörde en annan yrkesgrupp än förskolepersonal vilket försvårar en jämförelse.

I studien framkom att medvetenhet om regler för orosanmälningar och kännedom om tecken på att barn far illa påverkar benägenheten att orosanmäla. I tidigare forskning presenterades att kännedom om lagstiftningen och tecken på att barn far illa påverkar viljan att orosanmäla (se Haj-Yahia & Attar-Schwartz 2008). Av respondenterna i min studie tycks det inte handla om att det påverkar viljan att anmäla utan snarare förmågan att bedöma när en orosanmälan bör göras. Vikten av kunskap om lagstiftningen och tecken på att barn far illa är dock något som både Haj-Yahia och Attar-Schwartz (2008) och min studie poängterar.

Baserat på respondenternas svar kan det antas att förskolepersonalen har kunskap om tecken på att barn far illa men att de både behöver och efterfrågar mer. Hos respondenterna fanns det bland annat frågetecken kring vilka tecken hos barn de bör uppmärksamma samt i vilket skede det är lämpligt att göra en orosanmälan. Samtliga respondenter efterfrågar mer kunskap om tecken på att barn far illa. Hälften av respondenterna uttryckte en önskan att precis som att de får utbildning i HLR skulle de vilja ha liknande om tecken på att barn far illa. Tillfällen då respondenterna fått möjlighet att lära sig om tecken på att barn far illa beskrivs som positivt och något de vill ha mer av. Hos respondenterna fanns det bland annat frågetecken kring vilka tecken hos barn de bör uppmärksamma samt i vilket skede det är lämpligt att göra en orosanmälan, vilket de önskade mer konkret kunskap kring.

Respondenterna i min studie upplevde att de inte har tillräcklig kunskap om tecken på att barn far illa. Detta kan kopplas till Kennys (2001) studie som visade att deras respondenter upplevde att de fått för lite utbildning om tecken, symptom och rapporteringsförfaranden vid barnmisshandel samt att det finns en efterfrågan på mer utbildning för lärare gällande rapportering av barnmisshandel. Detta är intressant då Sverige, men inte USA, har inkorporerat barnkonventionen i sin lagstiftning. Det vore tänkbart att med barnkonventionen kommer ett större fokus på frågor om vilken kunskap och utbildning personer som arbetar med barn bör ha och att respondenterna i denna studie bör ha en annan självsäkerhet och kunskap i dessa frågor. Ett antagande kan vara att barnkonventionen inte har fått ett märkbart genomslag i detta område, eller att förskolans uppdrag enligt artikel 28, att ge barn utbildning, ligger i förgrunden gällande förskolepersonalens handlingsutrymme.

De australienska forskarna Goldman (2007) och McInnes (2002) poängterar i sina respektive studier behovet av kunskap om tecken på att barn far illa och om att göra orosanmälan. Goldman (2007) undersöker förskollärarstudenter och McInnes (2002) undersöker skolpersonal. Denna studie kommer likt de australienska forskarna fram till samma resultat, hur viktigt det är med kunskap om orosanmälan och tecken på att barn far illa för att på ett effektivt sätt arbeta med orosanmälan.

Av empirin framkom att svaret på frågeställning tre: *Hur upplever förskolepersonal samverkan med socialtjänst i samband med en orosanmälan och vad får upplevelserna för konsekvenser för förskolepersonalens benägenhet att anmäla?* är tudelat då respondenterna anger både negativa och positiva erfarenheter av samverkan med socialtjänsten i samband med en orosanmälan. Positiva erfarenheter som tas upp av respondenterna är framförallt tillfällen då respondenter ringt och bitt om råd gällande ett barn som farit illa och om en orosanmälan är befogad. Negativa erfarenheter gäller främst bristen på återkoppling som gör att förskolepersonalen känner sig utelämnade. Något annat som tyder på negativ erfarenhet av samverkan är problematiken i att respondenterna känner oro att barnet byter förskola vilket kan indikera att förskolepersonalen inte känner tillräckligt stark tillit till socialtjänsten.

Detta kan vittna om en inte helt oproblematiske samverkan mellan förskola och socialtjänsten, eller att förskolepersonalen har varierande kunskap om förskolans uppdrag i förhållande till barnets bästa samt aktuell lagstiftning gällande sekretess mellan verksamheter. Konsekvenserna av förskolepersonalens upplevelser av samverkan är att deras benägenhet att göra orosanmälan påverkas genom att respondenterna kan känna sig osäkra på hur de ska hantera situationen och kan vara mer benägna att undvika att göra orosanmälningar, vilket kan påverka deras förmåga att agera i enlighet med lagstiftning och barnets bästa. Konsekvenserna av bristande samverkan gör att respondenternas benägenhet att anmäla påverkas då de tenderar att vilja undvika en orosanmälan för att behålla barnet på sin förskola så att barnet inte byter till en annan förskola. Detta för att kunna bibehålla uppsynen över barnet och inte endast förlita sig på att socialtjänsten har uppsyn över det.

Att det finns brister i samverkan mellan förskola och socialtjänst visar även Malmö stads (2024) granskning av arbetsmarknads- och socialnämndens verksamhet samt förskolenämndens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck i Malmö. Av granskningsrapporten framkom att varken arbetsmarknads- och socialnämnden eller förskolenämnden effektivt hanterar hedersrelaterat våld och förtryck. Dessutom är samverkan mellan nämnderna inte tillräckligt ändamålsenlig (Malmö stad 2024, s.4).

Samtliga respondenter uttrycker en öppenhet för en förbättrad samverkan med socialtjänsten. Ett hinder som flera respondenter tar upp är sekretessen mellan förskolan och socialtjänsten, samt bristande tydlighet kring riktlinjer för när barn far illa. Andra hinder som nämns är tidsbrist från både förskolans och socialtjänstens sida. Flera respondenter lyfter också möjligheten till kunskapsutbyte, där socialtjänsten delar kunskap med förskolan och vice versa. Ett kunskapsutbyte skulle kunna innebära ett utbyte av skillnaden mellan förskolan respektive socialtjänstens olika uppdrag. Relevant är också att skilja mellan kunskap och information där en del av respondenterna också uttrycker en frustration gällande den information om specifika barn de lämnar ifrån sig och den information de är förhindrade av sekretess att få av socialtjänsten. I kapitlet om tidigare forskning diskuteras ett projekt av Enell

och Denvall (2018) som syftade till att förbättra samverkan mellan förskola, skola, barnhälsovård och socialtjänst. Med det empiriska materialet av denna studie som bakgrund kan det konstateras att ett liknande projekt hade gynnat respondenterna då de uttrycker en önskan om bättre samverkan.

Det är intressant att diskutera problematiken gällande sekretessen mellan socialtjänst och förskola. Flertalet respondenter lyfte frågan om sekretess mellan socialtjänst och förskola och antydde att en mindre restriktiv sekretess hade underlättat deras arbete. Respondenterna menade bland annat att större möjlighet till informationsdelning mellan verksamheterna hade gjort det lättare för förskolan att fånga upp barn som har insatser av socialtjänsten och att förskolan hade kunnat stötta socialtjänstens arbete mer. Utifrån detta kan det vara värt att ställa sig frågan om en utvärdering och eventuell uppdatering av OSL hade varit relevant för att stärka samverkan mellan förskola och socialtjänst vilket i sin tur skulle kunna gynna barn. Socialtjänstens och förskolans gemensamma mål, att skydda barn, försvåras alltså av sekretess, kunskap om de olika professionernas arbete och de olika professionernas utbildning, vilket är politiska frågor som kan bero på att förskolan och socialtjänsten tillhör olika departement, utbildningsdepartementet respektive socialdepartementet. Att åstadkomma förändringar är därför en lång process som försvåras av att politisk majoritet kan förändras över tid.

7.2 Metodens begränsningar

Val av metod är något som onekligen påverkar resultatet av en studie, vilket för den aktuella studien var intervjuer av kvalitativ natur. I en kvalitativ intervjustudie är urvalet något som påverkar resultatet. Studiens urval var förskolepersonal på förskolor i olika kommuner i Skåne. Studiens syfte var att undersöka förskolepersonals perspektiv på samverkan med socialtjänsten varför endast förskolepersonal intervjuades. Förskolepersonalens professioner varierade mellan barnskötare, förskollärare och rektorer vilket är något som kan ha påverkat resultatet. I analysen delgavs att den respondent som var rektor visade större kunskaper gällande socialtjänstens arbete. Om samtliga respondenter varit rektorer hade resultatet

eventuellt blivit annorlunda. För att få en bredare bild av just samverkan hade det varit givande att även intervjua socialsekreterare men studien hade således fått ett annat syfte. Hur intervjun utformades är ytterligare en faktor som påverkar studiens resultat. För att besvara studiens frågeställningar gjordes en semistrukturerad intervju med på förhand bestämda teman men med utrymme för spontana frågor och svar. Intervjuns utformning påverkar oundvikligen vilka svar som genereras. En annan typ av utformning hade kunnat ge andra svar och därmed gett studien ett annorlunda resultat. Antal intervjuer kan också påverka resultatet. I denna studien utfördes åtta intervjuer vilket är ett relativt lågt antal. Hade fler intervjuer genomförts hade resultatet kunnat bli bredare och en större bild av förskolepersonals uppfattningar och erfarenheter hade kunnat inhämtas.

7.3 Framtida forskning

Avslutningsvis är det dags att blicka bortom den aktuella studien och introducera förslag för vidare forskning kring ämnet. Eftersom det framkom att förskolepersonal önskar mer kunskap om tecken på att barn far illa är ett förslag för vidare forskning att genom en experimentell studie där hälften av respondenterna erbjudas utbildning i tecken på att barn far illa undersöka respondenternas kunskap före och efter utbildningen. Samma studie hade kunnat genomföras men med utbildning inom orosanmälan och socialtjänstens arbete som utgångspunkt eftersom även det var något respondenterna i denna studien önskade mer kunskap om, likt Enell och Denvalls (2018) studie om samverkan mellan förskola, skola, barnhälsovård och socialtjänst.

Vidare är ett annat förslag att genomföra en komparativ studie där en jämförelse i kunskap mellan förskolor i olika kommuner görs för att utforska likheter och skillnader. Det hade varit intressant att genomföra en studie med fokus på sekretessen eftersom det är något respondenterna tog upp som ett problem. Problemet med sekretessen kan inte lösas lika lätt som att erbjuda en utbildning i tecken på att barn far illa, socialtjänstens arbete eller orosanmälan. Det hade varit givande att ta fasta på vad i sekretessen som borde ses över och baserat på en sådan studie lyfta frågan om

sekretess och se över om den går att förändra. För att undersöka förskolan och socialtjänstens olika roller hade en studie innefattande en historisk tillbakablick kring hur socialtjänsten och förskolan har varit politiskt organiserade över tid varit intressant. Fram till 1998 tillhörde även förskolan socialdepartementet för att sedan inkorporeras i utbildningsdepartementet. Om det har påverkat samverkan samt förskolans arbete med orosanmälan hade varit intressant att undersöka. Förhoppningsvis kan framtida forskning bidra till att skapa förutsättningar för att barn som far illa får den hjälp de behöver.

Referenser

Almqvist, Kerstin, Anna Norlén & Björn Tingberg (2018) *Barn, unga och trauma. Att uppmärksamma, förstå och hjälpa*. Stockholm: Natur & Kultur.

Alvehus, Johan (2023). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: En handbok*. 3 upplaga. Stockholm: Liber.

Alvesson, Mats (2011). *Intervjuer: genomförande, tolkning och reflexivitet*. 1 upplaga. Malmö: Liber.

Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (1967). *The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge*. New York: Anchor Books.

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 upplaga. Stockholm: Liber

Charmaz, K. (2003). "Qualitative interviewing and grounded theory analysis". I: J. A. Holstein & J. Gubrium (red.), *Inside Interviewing*. Thousand Oaks: Sage.

Child Welfare Information Gateway (2019). *Major Federal legislation concerned with child protection, child welfare, and adoption*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau.

Cinthio, Hanna (2022). *Barnet i centrum eller i kläm? Om begränsande normer i förskolan*. I: Bim Riddersporre & Magnus Erlandsson (red.) *Att styra förskolan med värdegrund*. 1 upplaga. Lund: Studentlitteratur.

Danermark, Berth (2003). *Samverkan- himmel eller helvete?* Stockholm: Gothia.

Di Folco, Simona, Serena Messina, Giulio Cesare Zavatti & Elia Psouni (2017). Attachment to mother and father at transition to middle childhood. *Journal of Child and Family Studies*, 26 (3): 721-733.

Eldén, Sara (2020). *Forskningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur.

Elsbeth McInnes (2002). *Supporting mandatory reporting in schools*. De Lisse Institute of Early Childhood and Family Studies University of South Australia
https://www.researchgate.net/profile/Elsbeth-McInnes-2/publication/255613099_SUPPORTING_MANDATORY_REPORTING_IN_SCHOOLS/links/53fad6a0cf20a4549701ce9/SUPPORTING-MANDATORY-REPORTING-IN-SCHOOLS.pdf

Enell, Sofia & Verner Denvall (2018). *Att överskrida gränser för barnens bästa: Tidigt och förebyggande arbete i Växjö kommun*. Växjö: Linnéuniversitetet.

Eriksson, Maria (2018) *Tidiga och samordnade insatser för att förebygga barns utsatthet för våld. Ingår i: Ju förr desto bättre - vägar till en förebyggande socialtjänst: Delbetänkande av utredningen Framtidens socialtjänst*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2015). *Intervjuer*. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 upplaga. Stockholm: Liber.

Gilligan, Robbie (1998). The Importance of Schools and Teachers in Child Welfare. *Child and Family Social Work*, 3 (1): 13–25.

Goldman, Juliette D.G. (2007). Primary school student-teachers' knowledge and understandings of child sexual abuse and its mandatory reporting. *International Journal of Educational Research* Volume 46 (6): 368-381.

- Gustafsson, Lars H (2018). *Förskolebarnets mänskliga rättigheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Hacking, Ian (2000). *Social konstruktion av vad?* Stockholm: Thales.
- Haj-Yahia Muhammad M. & Shalhevet Attar-Schwartz (2008). Attitudes of Palestinian pre-school teachers from Israel towards reporting of suspected cases of child abuse and neglect. *Child and Family Social Work*, 13: 378–390.
- Horwath, Jan (2019). *Assessing the Cumulative Impact of Neglect and Emotional Maltreatment*. I: Jan Horwath & Dendy Platt (red.) *The Child's World. The Essential Guide to Assessing Vulnerable Children, Young People and their Families*. Tredje uppl. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Kenny, Maureen C. (2001). Child abuse reporting: teachers' perceived deterrents. *Child Abuse & Neglect*. 25 (1): 81-92.
- Lind, Rolf (2014). *Vidga vetandet: en introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Lipsky, Michael (2010). *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. 2 upplaga. New York: Russel Sage Foundation 7.
- Malmö stad (2024). *Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck - Fördjupad granskning*. Malmö: Malmö stad.
- Markström, Ann-Marie & Ann-Charlotte Münger (2017). The decision whether to report on children exposed to domestic violence: perceptions and experiences of teachers and school health staff. *Nordic Social Work Research*, 8 (1): 1-12.
- Murphy, Michael & Michaela Rogers (2019). *Working with Adult-Oriented Issues*. I:

Jan Horwath & Dendy Platt (red.) *The Child's World. The Essential Guide to Assessing Vulnerable Children, Young People and their Families*. 3 upplaga. London: Jessica Kingsley Publishers.

Mårtensson, Sofia (2022). *Barnfridsbrott – så är det att arbeta med den nya lagen*.
<https://www.aklagare.se/nyheter-press/aktuellt-pa-aklagarmyndigheten/barnfridsbrott-sa-ar-det-att-arbeta-med-den-nya-lagen/> [Hämtad 2024-02-02]

Patton, Michael Quinn (2015). *Qualitative research & evaluation methods: integrating theory and practice*. 4. ed. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.

Rennstam, Jens & David Wästerfors (2015). *Från stoff till studie om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Samhällsvetenskapliga fakulteten (2023) *Riktlinjer för behandling av personuppgifter i examensarbeten vid Samhällsvetenskapliga fakulteten*. Lund: Lunds universitet.

SFS nr: 1993:100. *Högskoleförordningen*.

SFS nr: 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*.

SFS nr: 2010:800. *Skollag*.

SFS nr: 2001:453. *Socialtjänstlag*.

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan*.
https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/laroplan-lpf-o-18-for-forskolan?url=-996270488%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fcurriculum.htm%3Ftos%3Dfsk&sv.url=12.189c87ae1623366ff371f3f#anchor_2 [Hämtad 2024-02-09]

Socialstyrelsen (2022a). *Till dig som är skyldig att anmäla oro för barn - Information för dig som är anmälningsskyldig enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen*

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2022-6-7951.pdf> [Hämtad 2024-02-09]

Socialstyrelsen (2022b). *Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021 - Uppföljning och analys av utvecklingen.*

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2022-11-8197.pdf> [Hämtad 2024-02-06]

Socialstyrelsen (2014). *Barn som far illa eller riskerar att fara illa- En vägledning för hälso- och sjukvården samt tandvården gällande anmälningsskyldighet och ansvar.* Falun: Socialstyrelsen.

Sohlberg Peter; Sohlberg, Britt-Marie (2019). *Kunskapens former. Vetenskapsteori, forskningsmetod och forskningsetik.* 4 upplaga. Stockholm: Liber.

Svensson, Kerstin, Eva Johnsson & Leili Laanemets (2008). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete.* 1. utg. Stockholm: Natur & kultur.

Svärd, Veronica (2017). "Why don't they Report?" Hospital Personnel Working with Children at Risk. *Child care in practice*, 23 (4): 342–355.

Unicef (2024). *Barnkonventionen.* <https://unicef.se/barnkonventionen> [Hämtad 2024-02-02]

Vetenskapsrådet (2017) *God forskningssed.* Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wirtberg, Ingegerd (2019). "Möt mig som jag är". *Utvecklingsstödjande samtal. Ett vardagsnära metodutvecklingsprojekt för att stödja ungdomar placerade på institution.* "De ser mig som en människa". Skaraborgsinstitutets för forskning och utveckling rapportserie 3/19

Wrangsjö, Björn & Ingegerd Wirtberg (2019). *Familjen och livscykeln*. Lund: Studentlitteratur.

Ödman, Per-Johan (2007). *Tolkning, förståelse, vetande: hermeneutik i teori och praktik*. 2 upplaga. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Bilagor

Bilaga 1

Informationsbrev

Hej!

Jag heter Karin Ihse och läser på masterprogrammet i socialt arbete vid Lunds Universitet. Just nu skriver jag min masteruppsats. Studiens syfte är att undersöka hur förskolepersonal upplever samarbetet med socialtjänsten, från att oro identifierats till att en eventuell anmälan gjorts samt efter att anmälan gjorts. Jag vill identifiera brister och styrkor i samarbetet ur förskolepersonals perspektiv samt ta fasta på vilken kunskap gällande tecken på att barn far illa som efterfrågas av förskolepersonal. Jag vill gärna intervjua dig som jobbar inom förskolan för att lyssna in din upplevelse av samverkan med socialtjänst och dina tankar om tecken på att barn far illa. Det vore ytterst värdefullt för mig i min studie. Det har ingen betydelse huruvida du gjort en orosanmälan eller inte utan jag är intresserad av att intervjua förskolepersonal oavsett erfarenhet av anmälan. Jag undrar därför om du skulle kunna tänka dig att medverka i en enskild intervju med mig. Intervjun utförs vid ett tillfälle vi tillsammans kommer överens om, om du väljer att delta.

Intervjun består av ett antal frågor och beräknas ta ca 30-45 minuter.

Intervjun kommer hållas via en digital länk eller telefon. För att säkerställa resultatet och underlätta min analysprocess önskar jag att spela in intervjun via en diktafon.

Jag kommer under hela mitt uppsatsskrivande att följa vetenskapsrådets forskningsetiska riktlinjer. Detta innebär att ditt deltagande är helt frivilligt och du kan avbryta när som helst utan någon motivering. Intervjun kommer att avidentifieras vilket innebär att varken ditt namn eller förskolans namn kommer att framkomma i uppsatsen eller på något annat sätt. Det material som samlas in under intervjun kommer att förvaras utom räckhåll för obehöriga, endast behandlas av mig som uppsatsförfattare och eventuell ljudfil kommer att raderas då uppsatsen är färdig. Om du är intresserad av att medverka eller har vidare frågor är du varmt välkommen att kontakta mig.

Vänliga hälsningar

Karin Ihse karin.ihse@gmail.com / 0708686362

Bilaga 2

Intervjuguide

UTBILDNING OCH ERFARENHETER

Vad är din yrkesprofession på förskolan?

Vad har du för utbildning?

Hur länge har du varit yrkesverksam inom förskola?

Har du andra erfarenheter av att arbeta med barn?

Har du genomfört några utbildningar, såsom internutbildningar, under tiden som du arbetat på förskola?

OROSANMÄLNINGAR ALLMÄNT

Hur ser rutinerna för orosanmälan ut på din arbetsplats?

Hur upplever du synen på orosanmälningar på din arbetsplats?

Hur ser du på din anmälningsplikt?

Vad har du för erfarenhet av orosanmälan?

OM RESPONDENTEN HAR ERFARENHET AV OROSANMÄLNINGAR

Har du någon gång gjort en orosanmälan?

Vad var det som fick dig att anmäla?

Hur gick du tillväga?

Hur upplevde du responsen från socialtjänsten vid orosanmälan?

Vad var din upplevelse under och efter anmälningsprocessen?

Hur upplevde du responsen från föräldrarna, barnet och kollegor vid orosanmälan?

OM RESPONDENTEN HAR UPPLEVT ORO OCH BETT NÅGON ANNAN ANMÄLA

Har du någon gång bett någon annan göra en orosanmälan?

(Om ja) Hur kommer det sig att du bad någon annan göra anmälan istället för att själv anmäla?

Vad hade du behövt för kunskap eller erfarenhet för att vara den som gjorde anmälan?

OM RESPONDENTEN UPPLEV ORO MEN INTE GJORT OROSANMÄLAN

Har du någon gång upplevt oro för ett barn men inte gjort en anmälan?

(Om ja)

Vad berodde oron på?

Hur kom det sig att du inte gjorde en anmälan?

TECKEN PÅ ATT BARN FAR ILLA

Hur ser du på din kunskap om tecken på att barn far illa?

Var har du fått kunskapen kring tecken att barn far illa ifrån?

Önskar du utveckla dina kunskaper om tecken på att barn far illa?

Vad hade du behövt/velat ha för att utveckla dina kunskaper om tecken på att barn far illa?

SAMVERKAN MED SOCIALTJÄNST

Vad är dina upplevelser och erfarenheter av samverkan med socialtjänsten?

Hur ser du på din kunskap om socialtjänstens arbete?

Efterfrågar du mer kunskap om socialtjänstens arbete?

(Om ja) Vilken typ av kunskap efterfrågar du?

Vilka möjligheter respektive hinder för ett bra samarbete mellan socialtjänsten och din arbetsplats ser du?

Bilaga 3

Samtyckesblankett

Samtycke till att delta i studien

Jag har läst och förstått den information om studien som anges i informationsbrevet. Jag har fått möjlighet att ställa frågor och jag har fått dem besvarade. Jag får behålla den skriftliga informationen.

- Jag samtycker till att delta i studien som beskrivs i informationsbrevet
- Jag samtycker till att mina personuppgifter behandlas på det sätt som beskrivs i informationsbrevet
- Jag samtycker till att mina prover sparas i en biobank på det sätt som beskrivs i informationsbrevet

Plats och datum	Underskrift och namnförtydligande
.....